

Regionmuseet i Skåne

Osby kyrka

Underhållsplan 2021

Rapport 2021:08

Osby kyrka

Underhållsplan 2021

Osby socken
Osby kommun
Skåne län

Åsa Eriksson Green

E-Rapport 2021:08

© Regionmuseet Skåne, 2021

www.regionmuseet.se

Dnr: K12.30-443-18

Text: Åsa Eriksson Green

Foto: Åsa Eriksson Green

Formgivning: Kerstin Börjesson

Granskning: Linn Offerlind-Ljunggren, Regionmuseet Skåne

Kartmaterial, ©Lantmäteriet, Gävle. Dnr 507-99-502

Omslagsbild: Flygbild över Osby kyrka och kyrkogård från sydost år 2015. Fotograf: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto. Bildrättigheter: Lunds stift.

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund.....	5
Syfte	5
Metod	5
Planens användande	5
Bilagor	5
Kyrkans läge och församlingstillhörighet	6
Beskrivning av kyrkobyggnaden, tekniska system och inventarier	7
Stomme och exteriör	7
Interiör	7
Tekniska system, rumsklimat och installationer	8
Tillgänglighet	8
Inventarier	8
Kyrkans byggnads- och reparationshistoria	9
Historik efter 2010.....	9
Kyrkan och dess inventariers egenart och speciella värden samt hot mot dessa värden	13
Kyrkans kulturhistoriska värde	13
Osby kyrkogård	13
Utvärdering av underhållsperioden 2010–2020	13
Åtgärdsbehov 2021.....	14
Inventarier	14
Hot mot kyrkans värden.....	15
Målsättning för kyrkan och dess inventarier	15

Konkretisering av uppsatta mål	15
Vårdpolicy till följd av kulturhistoriska och antikvariska värden.....	15
Färgtyp och färgkoder	16
Källor och länkar till information	17
Muntliga uppgifter	17
Nyttiga länkar och information	17
Regionmuseets E-rapportserie 2021	19
Kulturmiljö.....	19

Bilagor

1. Konserveringsrapport; tavlor, altaruspsats och läktarbarriär
2. Konserveringsrapport; altarbeklädnad, dopfuntsbaldakin och klockarestol
3. Rapport från markradarundersökning
4. Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Utblick över kyrkorummet i Osby kyrka, taget från orgelläktaren.

Inledning

Underhållsplanen för Osby kyrka togs ursprungligen fram år 2010 av Wikerstål arkitekter AB på uppdrag av församlingen. Följande dokument är en uppdatering av sagda plan. Dokumentet har tagits fram av Regionmuseet Skåne av byggnadsantikvarie Åsa Eriksson Green. Besiktning har gjorts under januari år 2021.

Bakgrund

Ägare till kyrkobyggnader som är skyddade enligt KML 4 kap ansvarar, enligt Riksantikvarieämbetets föreskrifter om kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2), för att kyrkan har en vård- och underhållsplan. Denna ska uppdateras minst vart 10 år.

Syfte

Underhållsplanen ska vara ett underlag för förvaltning, underhåll och skötsel av kyrkan. Planen ska ge handledning vid beslut om nya åtgärder och förändringar samt vid myndighetsbeslut angående bidrag och tillstånd.

Metod

Föreliggande uppdatering följer i stort sett samma struktur och rubriksättning som 2010 års plan. Planen har uppdaterats gällande

förändringar i byggnaden, ny tillgänglig kunskap samt felaktig eller saknad information. Det är framförallt information om de senaste åtgärderna, utvärdering av underhållsperioden och nya åtgärder som kompletterats och ändrats. För beskrivning av kyrkobyggnaden har tillägg gjorts där ändringar skett sedan förra planen togs fram.

Arbetet har bestått av arkivsökning, inventering och okulär besiktning av kyrkans exteriör och interiör samt fasta inventarier. Arbetet har genomförts i samarbete med Göran Johansson, GJ Kyrk och Kulturrenovering, Erik Ralsgård, kyrkvärd, samt Per Stabeck, kyrkogårds- och fastighetsföreståndare.

Planens användande

Underhållsplanen för Osby kyrka skall antas av kyrkoråd, kyrkonämnd samt av kyrkofullmäktige eftersom planen ska ligga till grund för kyrkans framtida underhåll. Originalen till den nya underhållsplanen ska arkiveras tillsammans med kyrkans första underhållsplan i original. Det är viktigt att underhållsplanens checklistor och rekommendationer följs. *Observera att åtgärder kan kräva tillstånd från Länsstyrelsen.* En del åtgärder kan även

kräva specialkompetens, exempelvis konservator, för framtagande av åtgärdsprogram.

Bilagor

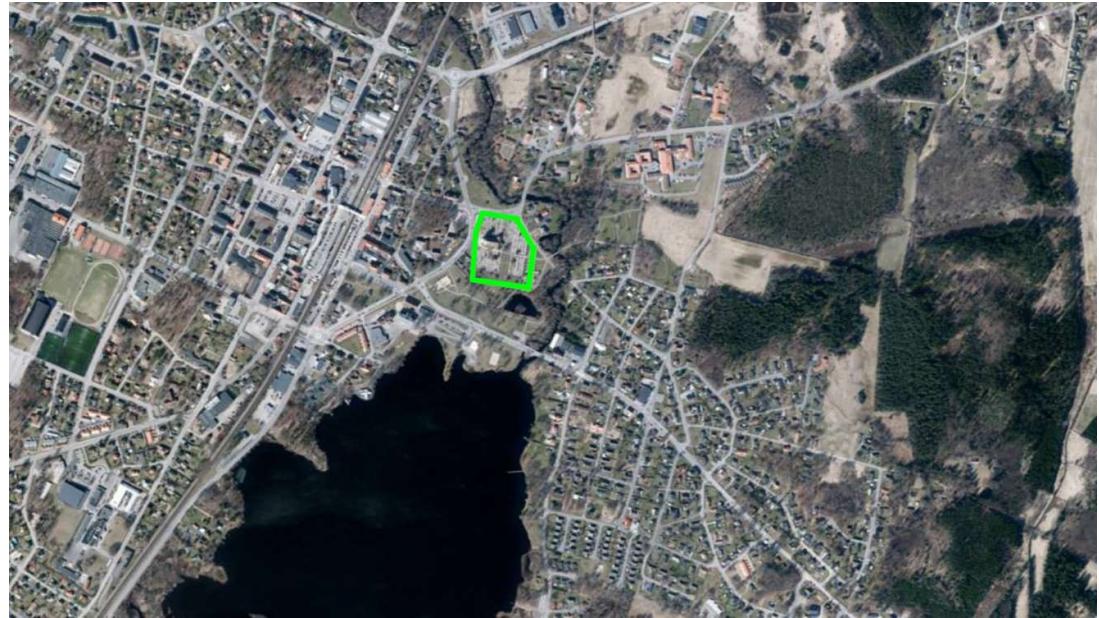
Till underhållsplanen följer två bilagor; en åtgärdsöversikt med tidplan och en checklista för löpande underhåll. I slutet av denna rapport ligger kopior av relevanta rapporter inkopierade.

Kristianstad 2021-02-26

Åsa Eriksson Green

Kyrkans läge och församlingstillhörighet

Osby pastorat utgörs av Osby-Visseltofta och Loshults församlingar. Inom pastoratet finns kyrkorna i Osby, Visseltofta och Loshult. Pastoratet är en del av Lunds stift.

Flygbild över Osby där kyrkogården markerats med grön linje. Fotot synliggör det tätbyggda samhället som idag omger kyrkobyggnaden i väster och den utbredda villabebyggelsen i sydost. Redigerat skärmbild från eniro.se.

Beskrivning av kyrkobyggnaden, tekniska system och inventarier

Beskrivningen utgår från samma rubriker som underhållsplan 2010-11-08. De ändringar som genomförts nämns under relevant rubrik.

Stomme och exteriör

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.3.3.

- Murverk och fasader
- Portaler och ytterdörrar
- Fönster och andra muröppningar
- Övriga muröppningar
- Yttertak och avtäckningar
- Taklag

Efter kopparstöder har de nedre delarna av kyrkans stuprör ersatts med plaströr i en brun kulör som ska efterlikna åldrad koppar.

Interiör

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.3.4.

- Vapenhus

Automatisk dörröppning i ytterport samt port mellan vapenhus och kyrkorum har installerats. Dörrarna öppnas med sensor.

- Kyrkorum

Väggarna är vitmålade med antingen Wibos emulsionsfärg från Ottossons eller Jotuns Jotaproff PVA 07. Brädvalvet är målat med linoljefärg från Ottossons.

Den norra läktarbarriären tillverkades av snickaren Casper Kallenberg år 1702. Träsnideriet på norra korsarmens läktarbarriär bär ytterligare tre namn; Jens Matisøn, Olle Pedersøn och Erick Annersøn samt året 1643. De två speglarna med namnen Jens Matisøn 1643 och Olle Pedersøn IHS kan vara flyttade från en tidigare plats i kyrkan. Bland de avbildade evangelisterna finns tre män med 1700-talskläder och utan klassiska evangelistattribut. Namnen i de svarta textfälten under bilderna har delvis ändrats under historiens gång vilket kan betyda att det är de namngivna männen som avbildats här.

På södra läktarbarriären finns namnen Tufwe Olsson i Marklunda samt Nils Jonasson i Östra Genarp inskurna i två av spegelpartierna. De två var kyrkvårdar när läktaren uppfördes.

Dekorationsmåleriet med rocaillmotiv i ljusa blå-grå kulörer är gjort av allmogemålaren Kristoffer Fisher år 1770.

- Utrymmen under södra läktaren
- Textilrummets och sakristians golv är belagda med ekparkett.

- Utrymmen under norra läktaren
- Utrymmen under orgelläktaren
- Kor och absid – S:t Petri kapell

Kapellet invigdes den 29 juni 1934 av Biskop Edvard Rodhe. Ett altarskåp i trä med öppningsbara dörrar för altartavlan skänktes av Bröderna Ivarsson. Träaltaret är idag placerat på orgelläktaren. 1938 tillkom tegelaltaret.

- Torn

Skåpet med altarskåpsliknande överdel som tidigare förvarades i tornets tredje våning tillverkades till S:t Petri kapell år 1934 och förvaras idag på orgelläktaren.

- Kyrkvind

Den järnbeslagna dörren till vinden är sannolikt senmedeltida och kan tidigare ha fungerat som kyrkport.

- Källare

Källaren byggdes 1938 i samband med att centralvärme installerades i kyrkan.

Tekniska system, rumsklimat och installationer

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.3.5.

- Värmeanläggning

Kyrkan har sedan 2016 ett styrsystem för uppvärmningen. Systemet mäter temperatur och relativ luftfuktighet och är monterat av ROWS.

- Vatten och avloppsanläggning
- Ventilation
- El- och belysningsanläggning
- Ljudanläggning

- Åskskyddsanläggning

Åskskyddet är skadat på kyrkans östra del efter stöld av kopparplåt.

- Brandlarmanläggning

Kyrkan har ett samplande brandlarm med direktkoppling till räddningstjänsten. Systemet installerades av Siemens år 2020.

- Stöld- och inbrottslarmanläggning

Anläggningen uppdaterades 2020.

Tillgänglighet

Se underhållsplan 2010-11-08, under rubrik *tekniska system*.

- Anpassning för funktionshindrade

Inventarier

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.3.6.

- Fast inredning

Altaruppsatsen inramade en altarpredikstol innan den byggdes om och försågs med dagens oljemålning 1940. Altaruppsatsen kröntes av två förgyllda vingar/voluter och oljelampor vilka idag förvaras på norra läktaren.

Bänkarna i korsarmarna är dekorationsmålade av Kristoffer Fischer.

- Lösa inventarier. Se inventarieförteckning i SACER.

Tillägg bör göras beträffande Madonnaskulptur i snidat trä från 1939, vilken är tillverkad av Eva Spångberg.

Kyrkans byggnads- och reparationshistoria

Kyrkans historik till och med 2010 finns beskriven i underhållsplanen 2010-11-08, kapitel 2.4. Ett par tillägg till den äldre historiken har gjorts. I övrigt är det följande en komplettering med händelser efter 2010.

1700

Snickaren Casper Kallenberg tillverkar ram till jubelskriften som hänger i vapenhuset.

1701

Inredningen till norra korsarmen tillverkades av snickaren Casper Kallenberg.

1770

En anteckning i kyrkans räkenskaper från 1771 berättar att det var målaren Kristoffer Fischer som dekorerat inredningen med rocailler i den södra korsarmen som byggdes samma år.

Historik efter 2010

2014

Altarfront, dopfuntsbaldakin samt klockarestol konserverades av Herman Anders-

son. Länsstyrelsen gav tillstånd till åtgärder 2011-11-09 (dnr 433-16762-11).

Altarfronten konstaterades vara av ek med relativt sentida bemålning.

Konserveringsåtgärderna omfattade rengöring med ph-neutralt diskmedel, nedfästning av lösa färgskikt, spackling och retuschering.

Dopfuntsbaldakinen konstaterades vara tillverkad av ek med sekundära smidesband på undersidan. Konservatorn uppskattade åldern till 75–100 år äldre än dopfatet som kom till kyrkan 1662. Det ursprungliga färgskiktet är tunt, av emulsionsfärgskaraktär.

Klockarestolen är även den tillverkad i ek. Konservatorn påpekar identisk likhet mellan spegelramarna med flätbandsornamentik på klockarestolen och tavlor från kyrkans äldre additionsaltare, idag placerat på norra långhusväggen. Ryggpartiet bedöms vara en del av återanvänd äldre inredning. Klockarestolen har partiell rokokobemålning med rocailler. Under de monokromt bemålade ytorna finns spår av ytterligare dekorativ bemålning.

Konserveringsåtgärderna för baldakin och klockarestol omfattade rengöring med neutralt diskmedel och nedfästning av lösa färgskikt. Konservatorsrapporten är bilagd underhållsplanen.

2015

Kyrkans väggar och innertak renoverades invändigt. På väggarna omfattade arbetet, enligt offerten, tvättning, uppskrapning av löst sittande färg och målning två gånger med Wibo Emulsionsfärg (vit) från Ottossons Färgmakeri. Väggarna kan även ha målats med Jotuns Jotaproff PVA 07. Taket tvättades, skrapades fritt från lös färg och slipades. Trärena ytor grundades med linoljefärg varpå hela taket målades med två lager linoljefärg från Ottossons färgmakeri. Entreprenör var Sture Persson Målerifirma AB.

2016

Ett styrsystem kopplat till värmesystemet installerades av ROWS.

2017

Vård- och underhållsplan för Osby kyrkogård togs fram av Regionmuseet Kristianstad/landsantikvarien i Skåne.

2019

Under hösten har marken kring, och inne i, kyrkan undersökts med markradar. Resultatet består av indikationer på avvikelser under mark vilka kan återspegla historiska strukturer. En tolkning av resultaten i relation till kyrkans historik skulle kunna ge ytterligare kunskap om kyrkobyggnaden och marken närmast denna. Rapporten är bilagd underhållsplanen.

2019–2020

Altaruppsatsen, norra läktarbarriären, additionstavlorna, allegorisk oljemålning (golgatamotiv), två epitafier samt två porträtt av kyrkoherde och son respektive kyrkoherdens hustru och dotter konserverades av Laholms målerikonservering.

Altaruppsatsen konstaterades vara kompletterad med moderna material som masonite och väv efter 1940 då altarpredikstolen ersattes med dagens oljemålning. Konstruktionen uppvisade sprickor, missfärgad förgyllning, bortfall av förgyllning och färgskikt samt damm, sot och stearinstänk. Åtgärderna omfattade rengöring med mattslipning och dammsugning. Större

sprickor i konstruktionen lagades med balsaträ och snickerilim. Då altaruppsatsen tidigare spacklats med ett latexspackel fortsatte konservatorerna med samma material. Spacklingar har schellackerats och bättringsmålats med linoljefärg från Wibö. Förgyllningar och marmorerade ytor har rengjorts, kittats och retuscherats.

Barriären till norra läktaren var dammig och smutsad av sot med torkskador och mindre färgbortfall. Rengöring har gjorts med pensel och dammsugare och därefter med wettexduk och vatten med tillsatt Glasol och slutligen retuscherats.

Additionstavlan har varit en del av altaruppsatsen i den medeltida kyrkan. Måleriet på de sex pannåerna var smutsat av sot och damm och delar av färgskiktet hade dålig vidhäftning till underlaget. Spår av underliggande måleri finns frilagt och konservatorernas teori är att dagens måleri är sekundärt. Tavlans färgskikt har fixerats och rengjorts och större bortfall och äldre retuscher har retuscherats med streckteknik. Bakstycket förstärktes med en ny tvärribba.

Oljemålning av Golgata har konsoliderats, utjämnats, rengjorts från smuts och äldre

fernissa. Större färgbortfall har spacklats. Slutligen har målningen fått ny Damarfernissa och retuscherats.

Oljemålningar av prästerna Thomas Andersen med familj och Hans Hansen Winslof med familj var i relativt gott skick. Bakstycke och ram konstaterades vara mer sentida. Målningarna rengjordes, oxiderad fernissa togs bort för att få fram de ursprungliga kulörerna. Slutligen har målningarna fått ny Damarfernissa och sparsam retuscherings.

Oljemålningar av prästen Olaus Tranaeus med son respektive prästfru Anna Kristina Tranaeus med dotter var båda i förhållandevis gott skick och har enbart rengjorts. Konservatorsrapporten är bilagd underhållsplanen.

2020

De befintliga brand- och inbrottslarmen har moderniserats och kompletterats av Siemens AB. Brandlarmet är ett så kallat samplande system vilket innebär att håltagningar gjorts i långhusets tak där transparenta plastslangar förts ner ca 15 cm i kyrkorummet. Luften sugas in i slangarna och

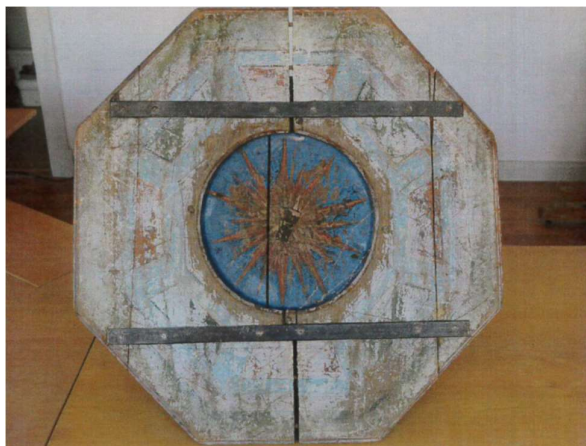

kontrolleras kontinuerligt för att upptäcka rökutveckling. De största installationerna har gjorts på kyrkans vind och är inte synliga i kyrkorummet. Det samplande systemet kompletteras med traditionella detektorer. På tornets norra fasad har ett nyckelskåp för Räddningstjänsten murats in och ett vitt blytljus har monterats i anslutning till detta.

Inbrottslarm med rörelsedetektorer och sirener har monterats i samtliga lokaler. Larmcentraler är placerade i sekundära utrymmen.

Fotografiet ovan återger en del av barriären till norra läktaren. Inkorporerat i träsnideriet står snickarens namn Casper Kallenberg och årtalet 1702. I en minnesskrift om Osby kyrka från 1934 görs en grundläggande genomgång av läktarens utformning, motiv och innebörd. Bland avbildningarna av evangelisterna finns tre män med 1700-talskläder och utan klassiska attribut. Kan de ha varit kyrkvårdar eller finansiärer? Namnen i de svarta textfälten under bilderna har delvis ändrats under historiens gång. I träsnideriet finns namnen Jens Matisøn 1643, Olle Pedersøn samt Erick Annersøn inskurna. Även på den södra läktarens front finns namn inskurna i träsnideriet; Tufwe Olson i Marklunda samt Nils Jonasson i Östra Genastorp.

Sedan förra underhållsplanen togs fram har församlingen införskaffat ett säkerhetsskåp till några av de kulturhistoriskt värdefulla inventarierna. Skåpet ger möjlighet att visa föremålen på ett säkert sätt samtidigt som förvaringen av framförallt silverföremålen är tillgodosedd ur bevarandeperspektiv.

Bilden ovanför visar undersidan av baldakinen som hör samman med kyrkans dopfunt. Baldakinen förvaras idag hängande ovan norra läktaren och konserverades 2014. Foto från konservatorsrapporten.

Bilden till höger visar huvudentrén där en sensorstyrd dörröppningsautomatik har installerats och förenklats tillgängligheten till kyrkan.

Kyrkan och dess inventariers egenart och speciella värden samt hot mot dessa värden

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.5.

Kyrkans kulturhistoriska värde

Inom ramen för stiftsprojektet *Karaktärisering av kyrkomiljöer* har Osby kyrkas historik och en analys av kyrkans särskilda värden fastställts. Dokumentet är bifogat som en bilaga till underhållsplanen.

Osby kyrkogård

Se vård- och underhållsplan för kyrkogården 2017, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne.

Utvärdering av underhållsperioden 2010–2020

Se underhållsplan 2010-11-08, bilaga 2.17.

Sedan föregående vård- och underhållsplan upprättades har samtliga åtgärdsbehov i kyrkans interiör åtgärdats;

- väggarna har lagats och målats,
- altaruspsättningen har konserverats,
- ett skyddsskåp har anskaffats för förvaring av huvudlad och brudkrona,

- skyddsöverdrag till metallföremål tillverkas under 2021.
- styrsystem för mätning av temperatur och luftfuktighet har installerats.
- brand- och inbrottslarm med direktkoppling till räddningstjänsten har installerats.

Kyrkans inre åtgärdsbehov har tillgodosetts vilket bidrar till att kyrkans, inredningens och inventariernas kulturhistoriska värden bibehålls. Det nya larmet med direktkoppling till räddningstjänsten har förkortat insatstiden vid en eventuell eldsvåda vilket i akuta situationer förbättrat förutsättningarna för kyrkans bevarande.

Samtliga åtgärder som påpekades 2010 beträffande kyrkans exteriör återstår: *fönsterrenovering, rengöring av tegeltak, målning av rännelappar samt lagning av vittrande puts på sockeln.*

Åtgärdsbehov 2021

Vid inventeringen i januari år 2021 kunde det konstateras att fönstren är i mycket dåligt skick och att skadorna på kyrkans sockel har förvärrats. Eftersom snö för tillfället låg på kyrkans tak har inte behovet av rengöring, eller målning av rännalar utvärderats.

Utöver dessa kvarvarande åtgärdsbehov från 2010 är de allvarigaste bristerna som uppmärksammas vid 2021 års besiktning:

- sannolikt läckage i samtliga hörn ovan murkrönet i tornet.
- sannolikt läckage lanterninens nordöstra hörn
- Ett avgränsat läckage i norra korsarmens östra takfall.

I övrigt finns smärre skador i portalomfattningarna och dörrarna är i behov av målning.

I 2010 års underhållsplan påtalades problemet med alltför effektiv uppvärmning av kyrkan. Vid 2021 års inventering observerades tecken på torkskador, bl.a. på orgelfronten. Målsättningen för inomhusklimatet är en stabil relativ luftfuktighet, vilken

är särskilt känslig under vårvintern. Kyrkan har ett styrsystem som mäter temperatur och RH men som inte sparar historiken. En manuell loggbok bör föras, exempelvis i ett excellark, över utomhus- och inomhustemperatur samt relativ luftfuktighet. Detta material är värdefullt vid framtida anpassningar och/eller förändringar av uppvärmningssystemet.

Inventarier

Förvaring av inventarier i säkerhetsskåpet behöver ses över eftersom olika material har olika behov. Församlingens korallbok bör förvaras torrt, i temperatur mellan 15 och 18°C. Samma förutsättningar gäller ett antal äldre böcker som återfunnits i en av prästgårdens flyglar. Böckerna bör efter genomgång tillsammans med arkivarie föras upp på inventarielistan.

Förgyllda vingar och oljelampor som hör till altarpopsatsen förvaras idag på norra läktaren. Dessa bör föras upp på inventarieförteckningen. Behov av rengöring bör utredas.

2021 års åtgärdsbehov finns sammanställda i bilaga 1.

Den övre bilden visar läckage i anslutning mellan murkrön och torntak, i mitten en bild på fönster med stort underhållsbehov samt skadad plåttäckning över fönsterbänk. Den nedre bilden visar delar av äldre bänkinredning som är i behov av bättre förvaring.

Hot mot kyrkans värden

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.5.3.

Bristande kunskap om kyrkans och dess inventariers värde, samt hur dessa behöver vårdas, är ett generellt hot mot kyrkobyggnader. Liksom bristande förståelse för att kyrkorna både är gudstjänstlokaler och ett gemensamt kulturarv. För att komma förbi detta behöver de som ansvarar för vården av kyrkan och dess inventarier inhämta kunskap om dess värde, vård och förutsättningar vid ändringar.

Ett eftersatt underhåll, vilket leder till omfattande renoveringar, utgör en risk för byggnadens kulturhistoriska värde. Långtgående skadebilder kan leda till att originalmaterial förstörs. Ett löpande underhåll som tar utgångspunkt i bevarandet av byggnadens, inredningens och inventariernas kulturhistoriska värden är grundläggande för det kyrkliga kulturarvets bevarande.

Regelbunden besiktning av kyrkan – i synnerhet utrymmen som vind, torn och tak -

är avgörande för att upptäcka skador och brister i tid.

Målsättning för kyrkan och dess inventarier

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.9.

Kyrkan ska vara den huvudsakliga platsen för församlingens verksamhet, i enlighet med kyrkoordningen. Användandet och bevarandet av kyrkorummet ska gå hand i hand. Kyrkan ska vårdas i enlighet med föreliggande underhållsplan och kulturmiljölagens intention så att kyrkans kulturhistoriska värde består.

Konkretisering av uppsatta mål

Församlingen har diskuterat en omfattande omgestaltning av kyrkorummet utifrån olika verksamhetsvisioner. Bland de viktigaste frågorna för att verksamheten i kyrkan ska fungera för alla besökare är en förbättrad tillgänglighet till kyrkans upphöjda kor. Detta är inte minst viktigt vid begravingar. Frågor om tillgänglighet berör även modernisering av ljudsystem och belysning. I samband med målsättningens upprättande har församlingen påtalat att den väggfasta belysningen i kyrkorummet behöver ses över och moderniseras.

Församlingens representanter har uttryckt olika åsikter i frågan om att förbättra projektorer och att använda dessa i större utsträckning i relation till kyrkans psalmnummertavlor. I dessa frågor behöver församlingen föra ytterligare samtal för att nå konsensus, och åtgärderna bör i tidigt skede diskuteras med länsstyrelsens antikvarier.

Församlingens representanter har påtalat behov av en skadeinventering av kulturhistoriska textilier.

Vårdpolicy till följd av kulturhistoriska och antikvariska värden

Se underhållsplan 2010-11-08, kapitel 2.12. Vårdpolicy från 2010 års plan är fortfarande aktuell.

Färgtyp och färgkoder

Exteriör*	Färgtyp/material	Färgkod
Fasadputs	KC-bruk	-
Fasadfärg	Kalkfärg	Vit
Sockel	KC-färg	Grå
Ankarjärn	Okänt	Svart
Ljudluckor	Alkydoljefärg	Svart och vit
Fönsterbågar ut-vändigt	Alkydoljefärg	Ljust grå kulör
Dörrar	Alkydoljefärg	Brun kulör
Interiör kyrkorum		
Väggar	Wibo emulsionsfärg, Ottosons, alternativt Jotuns Jotaproff PVA 07	¹
Tak	Ottosons linoljefärg	¹
Bänkkvarter och bröstpanel	Åtgärdsförslag tas fram av konservator	Åtgärdsförslag tas fram av konservator
Golvbrädor i bänkkvarter	Golvlack	Opigmenterad

* De angivna materialen för exteriören är hämtade ur redogörelse för yttre renovering som genomfördes 1997. Uppgifterna finns i underhållsplanen från 2010. Det finns anledning att utvärdera materialvalen vid nästa exteriöra renovering och återgå till traditionella material.

¹ Entreprenör för arbetet var Sture Perssons Måleri i Kristianstad, de bör ha uppgifter om vilka färgtyper och kulörer som användes. Osäkerhet råder om färgtyp på väggarna varför detta bör undersökas innan eventuell ommålning.

Källor och länkar till information

Källorna kompletterar källförteckningen i kyrkans underhållsplan från 2010.

Ralsgård, Nils-Erik. *Snickaren Casper Kallenberg och läktarinredning i Osby kyrka*; i Osby hembygdsförenings årsbok 2012, s 68.

Ralsgård, Nils-Erik. *Södra korsarmen i Osby kyrka*; i Osby hembygdsförenings årsbok 2013, s 57.

R 2020:31, *Installation av larm i Osby kyrka*, Regionmuseet i Skåne.

Osby kyrka: [Illustr.], [Osby], 1934

Muntliga uppgifter

Birgitta Lennartsson, kyrkvaktmästare

Erik Ralsgård, kyrkvärd

Per Stabeck, kyrkogårds- och fastighetsföreståndare

Nyttiga länkar och information

Lunds stifts hemsida: <https://internwww.svenskakyrkan.se/lunds-stift/kulturarv>

Svenska kyrkan hemsida: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkaoch-samhalle/rapporter-kyrkoantikvarisk-ersattning>

Riksantikvarieämbetets hemsida: <https://www.raa.se/>

Svalin, Elisabeth, *Att vårda en kyrka*, Verbum 2004.

Skriften finns tillgänglig på RAÄ:s hemsida:

https://www.raa.se/app/uploads/2012/10/att_varda_en_kyrka.pdf

Materialguiden, Riksantikvarieämbetets kunskapsdatabas. Materialguiden finns tillgänglig på RAÄ:s hemsida:

<https://www.raa.se/hitta-information/materialguiden/>

Handbok om vård och underhåll av piporglar – Samla, Riksantikvarieämbetet, 2013. Handboken finns tillgänglig RAÄ:s hemsida:

http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/6323/Rapp%202013_28.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Strategi för egenkontroll av fukt och mögel i kyrkor, Praktiska tips och stöd för rutiner, Svenska Miljöinstitutet och Trossamfundet Svenska kyrkan, 2015. Dokumentet finns tillgänglig på svenska kyrkans hemsida: <https://www.svenskakyrkan.se/Sve/Bin%C3%A4rfiler/Filer/0a1c9d27-b868-4945-9865-e5fc6b9ac9b7.pdf?id=1335319>

Dahlquist, Matilda, Kyrkliga inventarier och inventarieförteckningar, Göteborgs stift 2010. Skriften finns tillgänglig genom Skara stifts hemsida:

<https://internwww.svenskakyrkan.se/skarastift/kyrkliga-inventarier>

Denlert, Linda. Studio Västsvensk Konservering, *Riktlinjer för att förebygga stöld och skadegörelse, Skara Stift, 2014*. Skriften finns tillgänglig på Skara stifts hemsida: <https://internwww.svenskakyrkan.se/skarastift/kyrkliga-inventarier>

Denlert, Linda. Studio Västsvensk Konservering, *Riktlinjer för säker hantering av kyrkans inventarier*, Skara Stift, 2014. Skriften finns tillgänglig på Skara stifts hemsida: <https://internwww.svenskakyrkan.se/skarastift/kyrkliga-inventarier>

Fjaestad, Monika (red.), *Tidens tand, förebyggande konservering*, Riksantikvarieämbetet 1999.

Gunnarsson, Elisabeth Svalin, *Handbok för säkra byggnader*, Verbum 2020.

Regionmuseets E-rapportserie 2021

Kulturmiljö

1. Östra Göinge kommunhus, Östra Broby sn, AF, Åsa Eriksson Green och Emelie Petersson, 2020
2. Svedala kyrka, underhållsplan 2020, Svedala sn, VP, Kerstin Börjesson, 2020
3. Törringe kyrka, underhållsplan 2020, Törringe sn, VP, Kerstin Börjesson, 2020
4. Börringe kyrka, underhållsplan, 2020, Börringe sn, VP, Kerstin Börjesson, 2020
5. Stoby kyrkogård, gamla delen - reparation av mur, Stoby sn, AM, Linn Offerlind-Ljunggren, 2020
6. Ignaberga nya kyrka - installation av ljudsystem, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson-Green, 2020
7. Fjärrvärme i Åhus, arkeologisk förundersökning, Åhus sn, FU, Johan Dahlgren, 2008-2009
8. Osby kyrka, Osby sn, UP, Åsa Eriksson Green, 2021

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD- byggnadsarkitektur-dokumentation

LAHOLMS MÅLERIKONSERVERING

Konserveringsrapport

Osby kyrka

Tavlor, altarpopsats och läktarbarriär

*Osby kommun
Skåne län*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	2
Altarpopsats - 1.....	2
Läktarbarriär -2.....	6
Additonstavla - 3.....	7
Allgorisk målning - 4.....	9
Målningar 4 st prästfamiljer - 5.....	11
Sammanfattning.....	16
Tekniska och administrativa uppgifter.....	16
Materialförteckning.....	17
Referenser.....	18
Tryckta källor.....	18
Otryckta källor.....	18
Arkiv.....	18

INLEDNING

På beställning av Osby pastorat genom Per Stabeck utfördes under november och december 2019 utfördes konservering av lösa inventarier i Osby kyrka. Under januari och februari 2020 konserverades altaruppsats och läktarbarriärer på plats i kyrkan. Arbetet utfördes av Konservatorerna Martina Petersson, Lars Ivar Nilsson och Ossian Söderqvist på Laholms målerikonservering.

Altaruppsats- 1

Identifikation

Mått altarmålning: 310 x 230 cm

Altarmålningen är utförd i olja på duk av Olle Hjortzberg. Placerad i altaruppsatsen 1940.

Målningen framställer Jesus i Emmaus.

Altaruppsats från 1840

utgörs av en klassicistiskt utformad träkonstruktion med jonisk kolonnordning.

Mittparti med kolonner och sidopartier med pilastrar. Kapitäl och lister samt tandsnitt är förgyllt.

Sidopartierna har marmorerade fält med en oval oljemålning med stiliserad symbolik. Även frisen i krönets mittparti är marmorerad.

Marmoreringar är utförda av E Sonne 1940. Bild före ommålning.

Tillstånd

Altaruppsatsen är ombyggd 1940 då predikstolen nermonterades och utbyttes mot altarmålningen. Detta har medfört att delar av träkonstruktionen dels har inkläts i masonite dels i väv som sedan har bredspacklats med vitt vattenlösligt spackel. Träkonstruktionen har sprickor i sammanfogningar och rörelser i masoniten har gett upphov till mindre sprickor och löst spackel. Se bild. Väven har bulor och bucklor samt har partiellt släppt från underlaget. Förgyllningar är delvis omförgyllda med guld på äldre slagmetalytor.

Förgyllningar uppvisar skador i form av missfärgning, bortfall och lös förgyllning. Måleriskikt har delvis lossnat från underlaget och flagnar med bortfall som följd. Altarmålningen är smutsad av damm och sotpartiklar samt stearinstänk i nedre delar. Färgskikt och duk är för övrigt i gott skick.

Övre bild: visar missfärgad guldlagning.
Vänster bild: visar tidigare färgsättning samt sprickbildning i konstruktionen.
Undre bild: visar före överdel altaruppsats före konservering.

Åtgärder
Samtliga bemålade ytor mattslipades med sandpapper och dammsugare. Löst spackel rensades bort. Samtliga bemålade ytor avtvättades med Nitor målar tvätt.

Större konstruktionssprickor ilagades med balsaträ och limmades med snickarlim. Djupare skador ifylldes med age träspackel.

Utjämningsspackling gjordes med vitt latexspackel av märket Beckers och Alcro.

Anledningen till detta var att samtliga ytor tidigare var spacklade med ett liknande spackel. Spacklingar

schellackerades och bättringsmålades med linoljefärg från Wibo. Samtliga ytor grundmålades med Wibo

linoljeslipstryckning. Ytorna färdigmålades med Ottosson linoljefärg i kulör 2005-Y.

Pelare och pilastrar i kulören kittvit. Golvsockel i kulören 4005-Y.

Förgylningar rengjordes med bundenfukt tillsatt Glasol. Lös

förgylning fixerades med utspädd PVAc.

Skador kittades med Beckers latexspackel och retuscherades med Liberon guldbrons och Daler & Rowney Goldfinger pasta.

Altarmålningen rengjordes endast med mjuk Wisab svamp.

Marmorerade fält rengjordes med bunden fukt tillsatt Glasol. Skador kittades med latexspackel och retuscherades med Daler & Rowney akrylfärg.

Övre bilder: efter ommålning och konservering.

Läktarbarriär- 2

Identifikation

Läktarbarriär i renässansstil skuren i ek och signerad i relief 1702. Placerad vid norra läktaren 840 cm lång. Barriären har 10 st speglar med målningar framställande Kristus och apostlarna måleri troligen från 1700 talet.

Tillstånd

Dammig och smutsad av sot. Måleriet upplevs något uttorkat. Mindre färgbortfall

Bilder ovan: Skador på färgskiktet.

Åtgärder

Rengjordes först med pensel och dammsugare. Därefter rengjordes färgskiktet med pensel och wettexduk med vatten tillsatt Glasol. Skador i färgskiktet retuscherades med Daler & Rowney akrylfärg.

Bild till vänster: Rengöring med dammsugning.

Bild till höger: Färdigkonservering av läktarbarriären.

Additionstavla- 3

Dat ca 1600.

Mått 140 x205 cm.

Additionstavlan fanns över altaret i medeltidskyrkan och hänger nu på norra långhusväggen. Tavlan består av sex pannåer i ek som är sammanfogade med en ram och tvärsålar i fur på baksidan. Varje tavla har en skuren reliefram målad i vit och grönt med förgyllda lister. Måleriet är välbevarat och utfört i oljefärg. Frilagda rester av ett underliggande måleri finns bl.a. på korsfästelsescenen. Övre raden framställer Mose och kopparormen samt Abrahams offer och i mitten korsfästelsen. Nedre raden framställs Jesu dop, Jesus i Getsemane samt nattvarden i mitten.

Tillstånd

Måleriet är kraftigt smutsat av sot och damm. Partiellt har färgskiktet mycket dålig vidhäftning till underlaget och har delvis fallit bort. Måleriet är troligen sekundärt då man har sparat delar av korsfästelsen vid nymålningen som kan vara utförd under 1700 talet med tanke på utformning och kvalitet.

Bild ovan och till höger: Under konserveringsarbetet, fastläggning av löst sittande färgskikt och grundering.

Åtgärder

Tavlans färgskikt fixerades med Acronal 300 D. Samtliga ytor rengjordes med en 2,5% lösning av tri-ammoniumcitrat och vatten. Större bortfall i färgskiktet och missfärgade äldre retuscher, retuscherades i streckteknik med Gamlin spritlösliga retuschfärger. Baksidan försågs med en ny tvärribba 75x25 mm för att förstärka sammansättningen av tavloma.

Övre bild: Tillverkning av ny tvärribba.
Vänster bild: Under rengöring.
Undre bild: Tavlorna monterade och färdigkonserverade.

8

Allegorisk oljemålning- 4

Identifikation

Additionstavlan är placerad på södra långhusväggen mot korpartiet. Måttén är med ram 117 x 90 cm. Målningen föreställer en människas väg till salighet eller förtappelse och är daterad 1700-talet. Målningen är en oljemålning på duk, duken är relativt grov linneduk. Duken har en sammansyning, för att göra duken bredare, diagonalt ca 10 cm från vänstra kanten. Dukens baksida har flera stora mörka fläckar. Grunderingen är en kritgrundering och färgskiktet olja. Duken är uppspänd på en fast spännram och är i original. En panelbäddad skiva sitter mot dukens baksida och innanför spännramen. Den hålls fast med böjda spik. Målningen har en mycket tjock och ojämnt applicerad och oxiderad fernissa. Målningen har en enkel bemälad prydnadsram i trä.

Bild ovan: Före konservering

Tillstånd

Målningen uppvisar kraftiga skälformade krackeleringar i grundering och färgskikt. Grunderingen är mycket skör och dålig vidhäftning till duken. Avtryck från spännramen syns på framsidan. Skador av bortfallen grundering och färgskikt ses längs med sammansyningen. Partiellt har grundering med färgskikt fallit av från duken över hela målningen. Dessa är 2-5 mm stora i diameter. Målningen uppvisar kraftig ytsmuts och en ojämnt applicerad och kraftigt gulnad fernissa. Målningen har tidigare konserverats och på dukens baksida syns stora mörka fläckar troligen från tidigare konsolidering. Målningen är partiellt kittad med vax och retuscherad/övermålad. Främst längs med sammansyningen.

Bild: Till vänster visar löst färgskikt, bild till höger visar baksidan.

9

Åtgärder

Målningen gick inte att rensa från ytsmuts utan att först fästa färgskiktet. Färgskiktet konsoliderades från framsidan. (Eftersom målningen har originaluppsättning ville vi inte ta av målningen från spänramen.)

Konsolideringen gjordes med MFK som penslades på efter att först ta bort ytspänning med lacknafta. Ytan torkades av försiktigt med bomull och resterande konsolideringslim sögs upp. Det skälformade färgskiktet lades ner med hjälp av värmespatel med Melinex emellan färgskikt och spatel.

Efter att grundering och färgskiktet konsoliderats

kunde ytsmuts och fernissa avlägsnas. Ytsmutsen rensades med Triammoniumcitrat 2,5%. Fernissan rensades med Etanol 95%. Även övermålningar kunde rensas med etanol.

De största grunderings- och färgbortfallen kittades med Beckers latexspackel. Målningen fick en ny dammarfernissa 1:2 och retuscherades med Gamblin Retuscheringsfärger.

Bild ovan: Rengöring från fernissan av halva målningen.

Bild till vänster: Detalj av kittning av skador. Bild till höger: Efter konservering.

Målningar framställande präster och prästfamiljer i Osby under 1600 och 1700-talet. - 5

Fyra stycken oljemålningar på duk varav de äldsta målningarna är till formen lika epitafium med framställningar av prästfamiljerna. Dock är (åtminstone) den ena målningen utförd under prästens livstid. Målningarna är placerade på långhusets väggar. Samtliga målningar transporterades till ateljé i Laholm för konservering.

Identifikation

Prästen Hans Hansen Winslof 1608-1660.

Framställande med familj. Placerad på södra långhusväggen. Mått 260 x 170 cm.

Målningen är en oljemålning på linneduk med bolusgrundering.

Målningen är i relativt gott skick.

En sammansyning finns diagonalt för att göra målningen bredare. En

panelbeklädd skiva sitter mot dukens baksida och

målningen är troligen uppsänd mot den.

Uppspänningen är inte original då det går att skönja stift.

Målningen har en kraftig bemålad prydnadsram i trä som inte är original.

Bilder ovan: Transportering av målningarna till ateljén i Laholm.

Tillstånd

Målningen uppvisar ytsmuts och en ojämn applicerad och kraftigt gulnad fennissa.

Bild ovan: Detalj på oxiderad fennissa.

Bild ovan: Smutsiga bomullstussar från rengöringen av målningen från ytsmuts.

Åtgärder

Ytsmutsen rensades med Triammoniumcitrat 2,5%. Efter samtal med Länsstyrelsen och församlingens företrädare beslutades att fennissan som var mycket ojämn och kraftigt oxiderad skulle tas bort för att få fram målningen till dess ursprungliga utseende. Fennissan rensades med Etanol 95%. Målningen fick en ny dammarfennissa 1:2 och slutligen retuscherades målningen mycket sparsamt med Gamblin Retuscheringsfärger.

Bild ovan till vänster: Halva målningen är rensad från fennissa. Bild ovan till höger: Detalj där oxiderad fennissa är kvar på halva ansiktet.

Identifikation

Prästen Thomas Andersen 1626-1691 (?) Framställd med familj. Målningen daterad 1673. Placerad på norra långhusväggen. Mått 260 x 170 cm.

Målningen är en oljemålning på linneduk med bolusgrundering. Målningen har två mindre hål, ca 20 mm i diameter längst ner i mitten till vänster om sammansyningen. En reva på 50 mm syns längst ner till höger om sammansyningen. En sammansyning finns diagonalt för att göra målningen bredare. En panelbekladd skiva sitter mot dukens baksida och målningen är troligen uppsänd mot den. Uppspänningen är inte original då det går att skönja stift. Målningen har en kraftig bemålad prydnadsram i trä som inte är original.

Bild ovan: Halva målningen (till höger) är rensad från fennissa.

Tillstånd

Målningen uppvisar ytsmuts och en ojämn applicerad och kraftigt gulnad fennissa. Målningen har två mindre hål, ca 20 mm i diameter längst ner i mitten till vänster om sammansyningen. En reva på 50 mm syns längst ner till höger om dukens sammansyning.

Åtgärder

Ytsmutsen rensades med Triammoniumcitrat 2,5%. Efter samtal med Länsstyrelsen och församlingens företrädare beslutades att fernissan som var mycket ojämn och kraftigt oxiderad skulle tas bort för att få fram målningen till dess ursprungliga utseende. Fernissan rensades med Etanol 95%. Målningen fick en ny dammarfermisa 1:2 och slutligen retuscherades målningen mycket sparsamt med Gamblin Retuscheringsfärger. Hålen lagades med fint japanpapper som fästes med Lascaux Akrykleber 498 HV. Lagningen retuscherades med Gamblin retuscheringsfärger. Revan svetsades samman med Lascaux Akrykleber 498 HV. Ett fint japanpapper fästes mot revan och retuscherades med Gamblin retuscheringsfärger.

Bild ovan: Skador i duken i form av hål och reva.

Bild ovan: Hål och reva lagat med japanpapper och retuscherat.

Bild ovan: borttagning av oxiderad fermisa.

Bild ovan: Färdigkonserverad.

Identifikation

Prästen Olaus Tranaeus 1682-1751 med sonen Brynthe Petter. Placerad på södra långhusväggen. Mått 95 x 75 cm.
Prästfrun Anna Kristina Tranaus med dottern Gunwar Christina. Placerad på norra långhusväggen. Mått 95 x 75 cm. Målningarna är oljemålningar på linneduk med en vit grundering, troligen kritgrundering. Målningarna har en panelbeklädd baksida som målningen troligen är monterad mot. Ej originalmontering. Målningarna har en enkel bemälad träram, troligen inte original.

Bild ovan: Rensning av ytsmuts. Bild till höger: Detalj av rengöring i ansiktet.

Bild ovan och till höger: Rengöring av målningen från ytsmuts.

Tillstånd

Målningarna uppvisar mycket kraftig ytsmuts. Utöver ytsmuts är målningarna i gott skick. De är inte fernissade.

Åtgärder

Målningarna rensades från ytsmuts med triammoniumcitrat 2,5 % och efterrensades med bunden fukt.

SAMMANFATTNING

Altarpetsatsens omfattning har ommålats med linoljefärg. Altartavlan och marmoreringar har rengjorts och konserverats. Kyrkorummets oljemålningar har rengjorts och konserverats genom att laga reva och hål och avlägsnat oxiderad färg. Additionstavlorna har rengjorts och konserverats genom att fixera lös färg samt har retuscherats. Läktarbarriärer har rengjorts och retuscherats. Arbetet har följt planering. Den allegoriska tavlan var dock varit i så dåligt skick att den krävde en impregnering av färgskiktet före att en rengöring av ytsmuts och färg var möjlig.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens tillstånd: .....Dnr: 433-16965-2016
 Uppdragsgivare: ..... Osby pastorat
 Kontaktperson: ..... Per Stabeck
 Antikvarisk kontrollant: .....
 Ansvariga konservatorer: ..... Martina Petersson Lars Ivar Nilsson
 Personal: ..... Ossian Söderqvist
 Län: ..... Skåne län
 Kommun: ..... Osby kommun
 Socken: ..... Osby socken
 Fastighetsbeteckning: .....
 Konserveringstimmar: 676
 Konserveringstidpunkt: ..... 2019 - 11-04- 2020-03-03
 Rapportdatum: 2020-02-26
 Dokumentationsmaterialet förvaras på länsstyrelsen.

MATERIALFÖRTECKNING

Ingrepp	Materialbeteckning	Materialtyp
Fixering	Lascaux Colours&Restauro: Medium for consolidation (LMC)	akrylcopolymer
	Acronal 300D	akrylester,PVC
Lagning	Cascol: Trålim Ernst P: Fisklim Beckers: Latexspackel Svedo: Ages snabbspackel Limkitt	polyvinylacetat animaliskt kallim latexspackel animaliskt lim krita, linolja
Konsolidering	Paraloid B-72 Balsatrá Shellack	metylakryl, etylmetakryl naturharts
Rengöring	Saliv Vatten tillsatt tensid Triammoniumcitrat 1,5%	
Mögelsanering	Etanol 70% i vatten	
Avlägsnande av material	Spritzgel Chem supply metansyra	ethomen, etanol C25 diklormetan, carbopol
Ytbehandling	Damarfärg 1:7 tillsatt antioxidationsmedel Winsor&Newton: Artists' matt varnish Lefranc&Bourgeois: Ceronis picture varnish	naturharts, lacknåfta akryl, keton vaxfärg
Retuschering	Winsor&Newton: akvarellfärg Daler Rowney: Akrylfärg Lefranc&Bourgeois: Flashe Deffner&Johann: Musselguld Mussini	pigment, gummiarabicum gummiarabicum vinyl(acetonlös) 23,5 k guld gummi-arabicum hartsoljafärg
Ommålning	Ottosson linoljefärg Kallpressad kokt linolja Beckers: Konstnärsoljefärg Wibo: Oljefärg 1920	Linolja linoljefärg
Förgyllning	Lefranc & Bourgeois, mixtion BEVA 371, 5%	oljagrund eten, vinylacetat bensin
Skyddsklistring		
Avlägsnande av skyddsklistring		Bensin 80-110°

REFERENSER

Tryckta källor

Ljungman, S. 2008. Osby kyrka. Hultbergs tryckeri. Osby.

Konsivering av altarbeklädnad, dopfuntsbaldakin och klockarestol i Osby kyrka.

Konsiveringsrapport

Konsiveringstillstånd dnr 433-16762-11 utfärdat av Länsstyrelsen i Skåne län 2011-11-09.

Arbetet utfört under perioden 13 januari till 27 mars 2014.
Utförande konservator Herman Andersson.

Altarbeklädnad

I renässansstil med datering till 1500-talets slut eller 1600-talets början. Altarbeklädnaden är således samtida med predikstolen och det additionsaltare som funnits före kyrkans ombyggnadsskeden på 1700- och 1800-talet. Altaret är integrerat i den klassiska uppställning från 1830-talet som nu utgör altarpopsats.
Välbevarad konstruktion i ek.
Mått höjd ca 98 cm, bredd ca 231 cm.

Beklädnaden har fyra spegelfyllningar med rundvälvd överdel. Spegelarna avdelas av pilastrar med flätbandsornamentik.

Bemålningen är relativt sentida. Spegeln har grå och röd marmorering medan övriga ytor är monokroma i ljusbeige.

Omfattande uppskalning med substansbortfall i färgskiktet finns på speglarnas marmoreringar.

Utförda konserveringsåtgärder

Ytrensning med pH-neutralt diskmedel.
Nedfästning av uppskalning i färgskiktet med Lascaux MFK.

Uppspackling av bortfall i färgskiktet med egentillverkat spackel av krita och PVAc-lim/vatten 1:1.

Retuschering av spacklingar.
Undermålning Cobra vattenburen konstnärsoljefärg,
Slutretuschering Maimeri Restauro,

Materiallista. Producenter och återförsäljare

Rengöring
Neutral Diskmedel.

Konsolidering av färgskikt
Lascaux Medium för Konservierung. Acryldispersion. Lascaux Schweiz.

Spackling
PVAc, Cascol 3304. Malmökrita.

Retuschering
Undermålning Cobra vattenburen konstnärsoljefärg, Winsor & Newton.
Slutretuschering Maimeri Restauro, mastixharts, Maimeri Italien.

Dopfuntsbaldakin

Dopfuntsbaldakin nu förvarad på den till museum inredda läktaren till norra korsarmen.

Kyrkans befintliga dopfont har broskverksornamentik av sen renässanstyp vilket indikerar en möjlig datering samtida med dopfatet daterat 1652.
Baldakinen har dock tidigt renässansutförande med ett enklare avskalat utförande i förhållande till funten. Krönets fyllningar med mittveck av sengotisk typ indikerar tillkomstid ca 75 - 100 år tidigare än dopfonten.

Välbevarad konstruktion i ek. Sekundära smidesband på undersidan.
Baldakinen största höjdmått är ca 62 cm och största bredd ca 72 cm.

Baldakinen har en fragmentariskt bevarad äldre, sannolikt ursprunglig, staffering. Bemålningen har emulsionsfärgskaraktär. Det tunna färgskiktet ligger på en mycket tunn kredering.
Den originala polykromin inkluderar bemålning i klargult, cinnober eller mörkgrönt, blått, blåturkost, lila samt grönt.
Baldakinens undersida har ursprunglig delvis underliggande färgrik dekorationsmålning av illuderade ramverk med skuggade fyllningar.
Undersidan mittparti med en gulmålad sol är i befintligt utförande sannolikt ej ursprunglig.

Färgskikt och kredering hade mycket omfattande uppskalning och pågående substansbortfall.

Klockarestol

Förvarad på norra korsarmens läktare.
Daterad ca 1700.¹

Konstruktion i ek. Stolens ryggparti är utfört helt i renässansstil. Ryggen har tavelstycke med spegelram i flätbandsornamentik. Spegelramar av identisk typ finns på de bevarade tavlorna till kyrkans additionsaltare från början av 1600-talet. Spegeln i korstolen flankeras av två pilastrar med kannelerade skaft i klassiskt renässansutförande.
Ryggpartiet utgör sannolikt återbruk av äldre inredning snarare än ett uttryck för stilmässig eftersläpning.

¹ Datering enligt "Osby Kyrka, En kyrkobeskrivning av Staffan Ljungman" Osby 2008".

Största mått, höjd ca 185 cm, bredd ca 107 cm.

Relativt välbevarad enhetlig staffering i oljeteknik. Spegelfyllningens rocaille indikerar datering för bemålningen till perioden 1760-1780.

Den monokroma blåa bemålningen är i huvudsak från ett senare skede. På karmpartiernas insidor kan i släpljus ses underliggande dekorationsmålning sannolikt tillhörande rokkodekorationen.

Lokalt finns dessutom relativt omfattande retuschering sannolikt utförd under kyrkans omfattande restaurering på 1930-talet. Bortfall av färgskikt med blottlagd träyta indikerar bortfall efter retuscheringstillfället.

Färgskikt och kredering hade mycket omfattande uppskalning och pågående substansbortfall.

Utförda konserveringsåtgärder för Dopfuntsbaldakin och Klockarestol

Yt rengöring med pH-neutralt diskmedel.

Nedfästning av uppskalning i färgskiktet med Lascaux MFK.

Materiallista se ovan.

Fotodokumentation

Utskrift av 24 st. digitala bilder.

Tollarp 2014-03-28

Herman Andersson
Konservator NKF

Konservator Herman Andersson AB
Betaniavägen 14 298 31 Tollarp
Tel 044-312030 070-6531244
E-mail herman.andersson@tella.com

Före konservering

Efter konservering

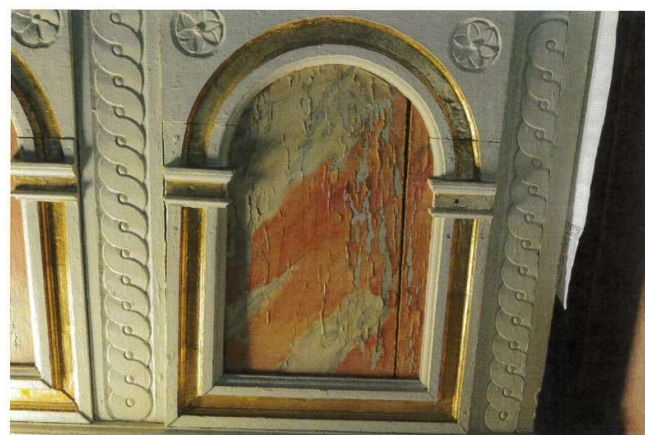

Efter nedfästning av uppskalningar och uppspackling av lakuner.

Detalj efter nedfästning av uppskalningar och uppspackling av lakuner.

5

Före konservering. Detalj spegel i släpljus.

Efter konservering. Detalj spegel i släpljus.

6

Före konservering

Före konservering

Efter konservering

7

Efter konservering

8

Före konservering

Efter konservering

9

Före konservering

Efter konservering

10

Del av undersidans originalpolykromi. Foto efter konservering.

Detalj av undersidans originalpolykromi. Foto efter konservering.

11

Spår av underliggande originalpolykromi. Förgyllning, blått och gult.

Spår av underliggande originalpolykromi. Förgyllning, blått och klarrött.

12

13

Före konservering

Efter konservering

14

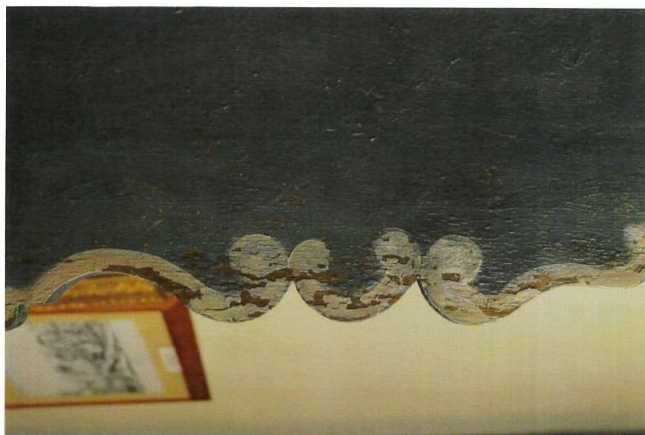
Före konservering

Efter konservering

Före konservering.
Släppljusfoto med synlig underliggande dekoration

Efter konservering.
Släppljusfoto med synlig underliggande dekoration

ADAPIS GEORADAR TEKNIK AB

Org. nr. 559049-6559

Falsterbogatan 7 252 52 Helsingborg

E-post: info@georadar.se

Org. nr. 559049-6559

Tel.: +46-[0]42 123 638 **Mobil:** 0706-123 120

Vår ref.: Roberto Grassi/agt_osby1909a

Er ref.: Per Stabeck

Osby pastorat

Östra Storgatan 7a

283 23 Osby

Tel direkt: 0479-52 45 07

Tel expedition: 0479-52 45 00

E-mejl: per.stabeck@svenskakyrkan.se

Inledning s. 4

Metoder s. 5

Markradar s. 5

Utrustning s. 6

Bearbetning och tolkning s. 7

Resultat s. 9

Bilagan

Fältarbetstid:

3 – 4 okt 2019

Inledning

På uppdrag av Osby Pastorat / Per Stabeck, har Adapis Georadar Teknik AB [AGT] under oktober månad 2019 utfört icke-destruktiva mätningar med markradar (georadar) av delar av skepp, inre kor och absid av Osby Kyrka i Osby, Skåne. Därtill blev också undersökt marken utanför kyrkans murar.

Syftet med mätningar var en bedömning av marken under kyrkans golvytan med eventuella håligheter, strukturer och gravar.

Bild : © Hoa Andersson

Metoder

Markradar

Markradar eller georadar används för många tillämpningar inom geologi, miljö, glaciologi, arkeologi, byggnation och konstruktion. Med markradar finns det möjlighet att skilja på olika material som t.ex. olika jordarter och berg, plast, metall, hålrum fyllda med sediment, vatten eller luft.

Med en markradar mäts kontraster av elektromagnetiska egenskaper i markprofilen.

En elektromagnetisk våg blir delvis reflekterad/ transmitterad när den möter en yta över vilken materialens dielektriska konstant skiljer sig. Ju större kontrasten är desto starkare blir den reflekterade signalen.

Ett markradar-system består av: - en sändare och en mottagare (antenn) som kan vara i samma enhet eller för sig. Antennsystem består antingen av en antenn, en kontrollenhet med skärm varifrån alla parametrar styrs genom en fältdator. Kontrollenheten genererar radarpulser som utsänds via kabel till antennen. Vid kontinuerlig mätning förflyttas antennen varje gång.

När radarvågen tas emot avtecknas den som en vertikal scan, en "linje", i radargrammet som successivt byggs upp på display-enheten under mätningen. När en elektromagnetisk våg propageras i markprofilen minskar signalstyrkan p.g.a. energiförluster. Valet av antenner innebär en balans mellan penetration och upplösning. Förväntad Penetration (djupet), Vertikal upplösning (det minsta vertikala avståndet mellan två reflekterande ytor som går att urskilja) och Horisontell upplösning (den reflekterande ytan på en reflektor blir större med djupet på grund av radarpulsens konformiga fortplantning) är viktiga parametrar för att planera undersökningen. Vattenmättade material dämpar radarsignalen mer än torra sediment p.g.a. högre konduktivitet och den höga dielektriska konstanten för vatten. Mjukvaran i styrenheten tar emot och lagrar data från antennen och analyserar samt bibehåller någon sorts presentation av data i fält. Kompletterande moduler för bl.a. 3D visualisering finns i de flesta mjukvaror. Vid lägesbestämning av mätområdet används bl.a. GPS, laser eller mät-hjul. Vid mätningar kan det ibland vara lämpligt att använda olika typer av mätupplägg eller mät-strategier avseende mätgeometrier.

Figur 2-1. Cart (Vagn) med monterad Georadar, använd för att undersöka under mittskepp och utanför kyrkan

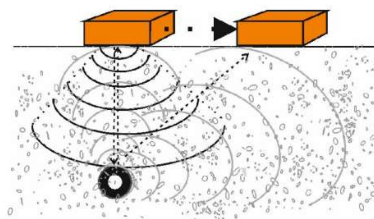
Figur 2-2 System trailer till GSSI antenna använd för att undersöka mellan kyrkbänkarna

bild: © Geoscanners.

Utrustning

För mätningarna används en georadar av modell SIR4000 från G.S.S.I. (Geophysical Survey Systems, Inc.) och med en Hyperstacking-antenn som kan, tack vare en avancerad digital data-insamling, skanna detaljer i strukturer under markytan. Utrustningen monteras och dras i kontinuerlig hastighet på en CART (vagn Figur 2-1) och på en trailer (Figur 2-2) av 1 operatör.

Model	Center Frequency	Depth of Penetration	Typical Applications
Georadar G.S.S.I. SIR 4000	Antennas 350 MHz HyperStacking	Generellt 0-4 m	Generell användning geologi, miljö, utilities. Ledningar, Rör, Kulvert

Figur 2-3. Princip på georadar undersökning.

2 Bearbetning och tolkning

2.1 Bearbetning

Bearbetning av georadardata pågår på olika sätt under fältarbetet. Man gör en direkt (on-site) bearbetning för att bedöma datas validitet och därefter arbetar man direkt med radarprofilerna, som utgörs av vertikala snitt av radarreflektioner som studsats tillbaka från jordlager, strukturer men visar även håligheter och andra fornlämningar i marken. I denna undersökning gjordes så många radarprofiler som var möjligt mellan kyrkbänkarna. Och täta, parallella radarprofiler (cirka 3 per meter) vid mittskepp, altaren, absiden. Först jämfördes visuellt och sedan bearbetades med s.k. interpolering. Vi använder ett avancerat datorprogram till interpoleringen som heter GPR-SLICE. Vi kan även bearbeta och analysera särskilda radarprofiler med två andra program som heter RADAN (GSSI eget software) och Sandmeiers REFLEXW.

2.2 Tolkning

Det är särskilt formerna och kontrasterna i radarprofilerna som studeras vid tolkningen. Amplituder och kontraster visas antingen med färger eller gråtoner, man väljer själv vad som passar bäst. Det är viktigt att ta även hänsyn till jord lagerföljd och markgeologi. (Fig 3-1 och 3.2)

© Sveriges geologiska undersökning

Figur 3-1. Jordartskarta och

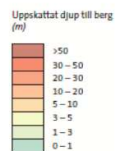

© Sveriges geologiska undersökning

Figur 3-2. Jorddjupsskarta och teckenförklaring.

teckenförklaring.

Resultat

Grafisk redovisning

Resultaten redovisas grafiskt för varje område med bearbetning av georadarprofiler.

Resultaten redovisas direkt på uppmätning av Osby Kyrka utfört av Arkitektkontor Barup & Edström - Limhamn 2019.

I bilagan Osby_1909o visas på sidan 2-4 de profilerna med signifikanta utslag. Variationerna eller kontraster i marken varierar med markradar (georadar) amplitud som i sin tur berör på markens fysiska egenskaper (se Metoder).

En georadarprofil eller radargrammet byggs på många vertikala linje (scans) när radarvågen tas emot av elektronisk utrustning och visas på display-enheten under mätningen. Elektromagnetiska vågor som kommer från markprofilen visar olika signalstyrkan och kontraster. Intensitets och geometri av kontraster kan hjälpa att markera gränssytor och volymer som kan vara intressanta i undersökningens syfte.

Amplitudskala som graderas med olika färger väljs för att få det bästa kontrast. Härmed är teckenförklaring av symboler som används i bilagan. Toppen på radarprofiler motsvarar ungefär markytan. Botten är den maximala djup, på cirka 300 cm om ingen annat är angivet. Profiler läses från vänster till höger, generellt. Några få gånger blir det spegelvänd för att förenkla jämförelse med rätt orientering.

bilagan Osby_1909o

Osby _ 1909o	Markradarmätningar vid Osby Kyrkan - Osby Pastorat	Uppmätning med markradarprofiler och Tolkning av markradar profiler	Format .pdf
sida	Delar av kyrkan och markradarprofil	kommentar	
Sida 1	Botten plan, inne, hela östra del	Här sammanfattas de mer markanta utslag lokaliserat under golvet inne i Kyrkan. En del av dem (se teckenförklaring för betydelse) ligger i den centrala och norra del av inre kor och altar området. En del mindre utslag dyker upp från stenar och del av gamla mur. De utslag verkar ligger på en fyrkant med riktning NNW-SSE. Man kan framföra en hypotes att här låg en tidigare kyrka.	
Sida 2	Botten plan, inne, hela östra del.	Markradarprofiler från "inre kor" och altar området.	
		Profil 11 från N → S syns tydligt en sättning sannolikt pga en grav eller en tidigare gravområde mellan 2 murar, i början och slutet av profilen. Den på slutet verkar djupare och av grövre konstruktion	
		Profil 19 lång profil som är tvärs "inre kor" från N → S Sediment från både N och S sida lutar mot mitten var det saknas även tydliga radarsignaler. En försiktig tolkning kan vara: a-man har grävt i mitten och fyllt på med blandat material som har högt ledningsförmåga eller b- det finns en byggkonstruktion (eller kabel/rör) under altaren som är metallisk och påverkar sido-signalen så pass mycket att den visas så.	
		Profil 21, kortare än 19 visar samma trend men här kan spåras en eller flera grav och andra förlamningar i mitten.	
		Profiler 22 – 23 - 24 alla profiler N → S en kabel/ metal grundigt. Delvis grovt och blandat sediment, särskilt på N sidan av profiler. Återkommer i mitten utslag på en gammal grav. Det skulle vara fortfarande hel. Det verkar den har sjunkit lite mot väst.	
		Profil 32 E → W (så att man skal vända bilden spegelvänt) det är sannolikt en kraftig mur under de första 2 meter och en parallellt till profilen. Se på s. 1 för tolkning av geometri.	
Sida 3	Botten plan, inne, mittskepp fram till altaren	Profilerna 52 och 53 visar lagerföljd ner till cirka 3 meter under golvet. Detalj på de olika utslag: 3A det kan vara en fundament, en mur, på en tidigare byggnad 3B markradars gränssyten visar att det finns en tjockare lager, fyllnads massa mot väst. Den gränssyten kan representera den gamla topografi. 3C den hör volym verkar blev schaktad och påfylld i flera faser. Den röd-gult gränssyten som inramar en begränsad utslag 3D kan tolkas som en grav. Vid ytan har vi 2 rör 3E och 3F , ledningar till värmesystem(?). 3G den röd-gult gränssyten inramar den som ser ut som en gammal golvnivå 120 -140 cm från markytan	

Sida 4	marknivå, utanför Kyrka	Profil 187 liten mur, djup, som sticker ut i hörnan Profil 189 på N sidan av Kyrka, visar en del små utslag. Några av dem kan vara gravar och den område mot öst måste det vara kopplingar till värmesystem. I hörnan och djupare man har tecken på äldre mur. Profil 191 här också, en äldre mur men mot öst man har en sättning. Man kan säga så att hela NE del av Kyrkan verkar påverkat av 1 – 1,5 m marksättning. Risker till en kollaps verkar låg då är det utfyllning kompakt för vad man kan se. Profil 192 här ser man också att det lutar mot N Profil 198 i det första halva (mot N) verkar horisontell och stabilt medan mot söder har vi fyllnads massor och lätt lutande mot S Profil 202 djup och hård mur som löses mot N. Det visar del delen var inte ihop kopplat med central kropp av Kyrkan.	

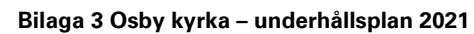
Konklusioner

Markradarprofiler visar att det fanns sannolikt en äldre byggnad under den östra delen av skeppet och vid altaren. Den byggnad har kvar få lämningar (en del kan dem ligga under nuvarande murar). Orientering verkar vara NNW-SSE. Gravar under golvet i kyrkan är inte många och ligger i den centrala delen och på N sidan av altaren. I samma område finns också små håligheter som är svårt att skiljas med gravar. Västra sidan av nuvarande kyrka är relativt ny och visar inte problem som sättningar och kollaps. Den östra och särskilt NÖ delen har marksättningar av mindre skala.

Osby kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2020-05-18

Osby kyrkas norra fasad.

Osby kyrka

Osby pastorat, Östra Göinge kontrakt, Lunds stift, Osby socken, Osby 192:60, Osby kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Osby ligger i småkuperad och glesbefolkad skogsbygd i nordöstra delen av Skåne. Kommunen gränsar både mot Småland och Blekinge. Samhället har vuxit fram invid Osbysjön som är den största av socknens sjöar. Norr och väster om kyrkogården ligger den äldsta bebyggelsen, som är av lantlig karaktär. Här slingrar sig Drivån fram i landskapet. När södra stambanan byggdes under 1860-talet växte ett stationssamhälle fram sydväst om det gamla sockencentrat. Direkt väster om kyrkogården ligger den före detta prästgården med flygelbyggnader som idag används för församlingens egen verksamhet.

Den västra delen av kyrkogården, närmast kyrkan, ligger inom fornlämningsområdet för den historiska bytomten enligt kartan från 1780-talet. I övrigt är fornlämningsmiljön i och omkring kyrkbyn inte särskilt omfattande. En bit söderut i anslutning till Osbysjön finns ett par förhistoriska boplatser, inne i Osby har fynd av flintyxor gjorts, det finns flera områden med fossil åkermark och en förekomst av förhistoriska röjningsrösen. Till senare tiders lämningar finns flera stenvalvsbroar. De tidigaste skriftliga beläggen för ortnamnet Osby är enligt svenskt ortnamnslexikon tidigt 1200-tal. Namnet innehåller *'by'* som i gård eller by och *'os'* som betyder åmynning och syftar på Drivåns utflöde i Osbysjön.

Kartor från 1809 och 1816 visar att kyrkogården var strikt kvadratisk. På kartan från 1816 återges kyrkan på ett realistiskt sätt med korsformig plan och halvrund absid. Vägar anslöt till kyrkogården rakt framför västtornet samt i kyrkogårdens nordöstra hörn varför det är rimligt att anta att det fanns ingångar till kyrkogården vid dessa platser.

En akvarellmålning målad omkring 1820 visar kyrkan, kyrkogården, prästgården och landskapet närmast. Drivån slingrar sig mellan betraktaren och kyrkan och en stenvalvsbro leder över ån i riktning mot kyrkogården. Kyrkogården omgärdas av en vitputsad mur med stigluckor i väster, nordväst och nordost samt på östra sidan. I sydöstra hörnet syns ett benhus och ett storvuxet träd. Kyrkan består av långhus, lägre kor, halvrund absid, nordlig korsarm med klocktorn samt en sakristia mellan kor och nordlig korsarm. Byggnaden är putsad och vitkalkad, med undantag för sakristian och klocktornet. Taken är sannolikt täckta med ekspån. Målningen finns att se i Osby kyrka.

Kyrkobyggnad

Osby kyrka byggdes under 1200-talet i sedvanlig romansk utformning i gråsten med långhus, lägre och smalare kor samt en halvrund absid. Senare under medeltiden byggdes ett vapenhus vid södra ingången till långhuset, och möjligtvis ett mindre vapenhus eller vindfång i anslutning till en sydlig ingång till koret. I olika handlingar från 1600-talet framgår att vapenhuset var av trä, kyrkan var vitputsad med yttre bemålning med kimrök och brunrött, sannolikt som fönsteromfattningar och hörnkedjor. Kyrkan hade blytak och på kyrkogården fanns en spåntäckt klockstapel.

Kyrkan sedd från sydost med södra korsarmen från 1770 och det medeltida koret, med absid till höger i bild.

År 1701 byggdes en nordlig korsarm i grästen och tegel från Räbelöfs tegelbruk. Taket täcktes med spån. En läktare som revs i samband med ombyggnationen bevarades och återmonterades i korsarmen. Slutna bänkar och bröstringspaneler tillverkades av snickaren Caspar Callenberg.

Under 1700-talets första årtionde tillkom ett nytt altare med dörrar, altarskrank och dopfunt med baldakin. Bänkinredningen omändrades och kompletterades av snickaren Sven Ståhl från Broby. Predikstolen målades i oljefärger samt ”mycket guld och silver”. Under 1700-talet dekorerades kyrkan med en blå draperimålning samt flera ”gardiner”, draperimålningar, kring kyrkans fönster.

År 1713 byggdes ett vapenhus vid norra porten och 1725 byggdes en takryttare över norra korsarmen. En liten malmklocka införskaffades, sannolikt för att placeras i takryttaren. Från 1739 finns uppgifter som kan tolkas som att kyrkans stenaltare ersattes av ett altare av trä.

År 1770 skedde nästa stora förändring i kyrkan då en sydlig korsarm byggdes av mummästare S Henning. Den nya korsarmen inreddes med bänkar och läktare och fick fönster med galler samt en beslagen dörr. 1777 flyttades orgeln från den norra läktaren till en läktare i väster och den norra läktaren inreddes istället med bänkar.

1794 sattes nya fönster in i norra korsarmens gavel, två vid läktaren och ett ovanför. År 1818 byttes blytaket på kyrkan ut mot ett koppartak.

Vid en biskopsvisitation år 1827 ansåg biskopen att kyrkan var trång och mörk och att församlingen borde bygga en ny. En beskrivning av kyrkan från samma år berättar att den hade tre läktare i norr, söder och väster och att orgeln stod på den västra. Beskrivningen omtalar norra och västra läktarbarriärernas målningar av Kristus och apostlarna, medan den södra läktarbarriären var målad i monokrom pärlfärg liksom kyrkans innertak. Kyrkans fönster var små och gallerförsedda. Predikstolen hade baldakin och altarpuppstenen bestod av sex tavlor i ett bildhuggeri-arbete och en baldakin som vilade på två pelare. Från koret fanns en dörr till sakristian.

År 1833–1835 revs det medeltida långhuset och ett nytt uppfördes i grästen med ett kvadratisk torn i väster efter ritningar av arkitekt Carl Ståhl. Korsarmarnas gavlar höjdes och hela kyrkan försågs med nya, enhetliga fönster. Utvändigt spritputsades fasaderna medan snickerier och gesims målades i mörkt pärlgrå färg. Den gamla långhusdörren, som tros vara senmedeltida, flyttades upp i tornet i öppningen mellan tornkammaren och långhusvinden. En altarpredikstol byggdes av snickaren Nils Palm. Invändigt målades taket och inredningen med vit oljefärg och delar av predikstolen, altaret och orgelläktaren förgylldes. När biskop Faxe återkom 1840 beskrev han kyrkan som ”stor och rymlig och välmålad så till bänkar som hvalf. Predikstolen, altaret och orgelläktaren prydda med förgyllning, hvilket gaf henne et utmärkt vackert utseende”.

Historiska fotografier visar att kyrkan före 1920-talet hade ljusa väggar, en något mörkare kulör på tunnvalvet och ett mörkt grått listverk och målade omfattningar kring fönstren. Bänkar fanns både över och under korsarmarnas läktare samt längs korets östra vägg. Läktarskranket i norr var mamorerat i ljusa kulörer.

1924 tillkom en grisaillemålning, ett måleri helt i gråtoner, av Yngve Lundström och Torsten Nordberg i gavelfältet ovanför altaret. Glasmålningar av Lundström sattes in i korets östra fönster. De äldre målningarna på sidoläktarnas barriärer, som vetter mot koret, togs fram igen. Förändringarna av kyrkans kopparti fortsatte 1938 när koret utvidgades och belades med kalksten, liksom kyrkans övriga golv. Altarpredikstolen byggdes om såtillvida att predikstolen ersattes av en oljemålning och kyrkans tidigare predikstol från 1593, som fram till detta tillfälle varit placerad vid norra långhusväggen, försågs med ny fot och trappa och fick sin placering i norra delen av koret. Det medeltida koret, som haft funktionen sakristia, byggdes om till ett kapell som fick namnet S:t Petri kapell. Detta inreddes med ett murat

Till vänster visas korngången i öster. Ingången är numera igensatt invändigt. T:n av trappstenarna utgörs av en äldre gravbäll. Till höger visas kyrkans västport vars utformning är intaget sedan 1834.

tegelaltare, tegelgolv och lösa stolar. 1940 murades den östra ingången i koret igen på insidan. Kyrkans fönster försågs med antikglas i ytterbågarna.

I samband med 1938 års arbeten med kyrkans golv återfanns flera gravar vid kyrkans norra mur och under norra korsarmen återfanns ett gravkor murat av gråsten och kalkbruk med putsade väggar. Flera så kallade askepellar hittades längs muren i norr, väster och söder. Askepellarna består av trädosor med lock i vilka för tidigt födda foster lagts. Eftersom odöpta barn inte fick begravas på kyrkogården lades askepellarna i hemlighet in under kyrkans golv genom ventilationsöppningar i muren. Under södra korsarmen återfanns dessutom många gravsättningar som var äldre än korsarmen.

1958 renoverades kyrkan under ledning av arkitekt Erik Lundberg. Korsarmarnas läktare försågs med underbyggnader som kom att rymma olika ekonomiutrymmen och sakristia. Från den rivna bänkinredningen magasinades åtta av bänkluckorna och några andra kom att återanvändas i läktarunderbyggnadernas väggar. Nya dörrar i vindfånget mellan vapenhuset och kyrkorummet tillkom enligt Lundbergs ritning.

1971 kläddes vapenhuset med profilspondade furubrädor och södra vindfånget byggdes om. Sedan 1920 har kyrkan, undantaget tornet och absid, tegeltak. Under

1990-talet fick absiden ett nytt plåttak av koppar. Vid en yttre renovering upptäcktes två utvändiga kalkmålningar på korets norra vägg. De bedömdes utgöra två lager som daterades till mellan 1300 och 1500. Målningarna putsades över med lufthärdande kalkbruk. Ett kyrkomuseum inreddes på norra läktaren och många av kyrkans äldre föremål förvaras numera där. År 2008 försågs orgelläktaren i väster med underbyggnader på var sida om mittgången. Underbyggnaderna rymmer samlingsrum, pentry och RWC.

Exteriör

Osby kyrkas grundplan och yttre form är i stort sett densamma sedan 1835 då det medeltida långhuset revs och ett nytt murades upp. Kyrkans fasader är spritputsade och avfärgade i vitt. En något utkragande spritputsad sockel, avfärgad i mörkt grått, löper kring långhus, torn, kor och absid. På korsarmarna är sockeln endast målad. Runt takfoten löper ett profilerat listverk av trä, målat i grå kulör. Långhuset har sadeltak med brytning i öster där det möter korsarmarnas sadeltak. Koret har sadeltak med lertegel och absiden har ett konformat, plåttäckt tak. Tornets övre del med tältak och lanternin är klätt i kopparplåt. I lanterninen finns urtavlor i samtliga väderstreck och tornet kröns av en förgylld kula och kors.

Flertalet av fönstren är höga och rundbågiga, indragna endast en decimeter från fasaden. Fönstren har mittpost och två tvåposter vilka tillsammans med karm och bågar är av trä och målade i grå kulör. Varje fönster har sex spröjsade lugter. I långhusets västra gavel är lunettfönster placerade över bottenvåningens fönster, och ger dagsljus åt orgelläktaren. Korets fönster är kvadratiska med mittpost och tvåposter som delar fönstren i fyra spröjsade lugter vardera. Innerfönstren är blyspröjsade med antikglas. Några av fönstren har utvändiga stormjärn. Fönsterbänkarna har synliga konsoler av trä och är täckta av plåt.

I tornets bottenvåning är fönstren utformade likt långhusets fönster men något mindre. I västra tornfasaden finns ett runt spröjsat fönster till varje våningsplan. Ljudluckorna är av stående, svartmålade brädor med påmålade grå spröjsar för att ge intryck av samma indelning som långhusets fönster. Järnstaket täcker de nedre delarna av muröppningarna vid ljudluckorna. Under ljudluckan åt väster är järnformade till årtalet 1834. Högst upp i korsarmarnas gavlar finns små runda fönster för ljusinsläpp till vinden. På norra korsarmens gavel står årtalet 1701 i järn, och på södra fasaden årtalet 1770.

Kyrkans tre entréer har bevarat sin utformning sedan 1835. Samtliga portar är brunmålade och klädda med liggande spontat panel. Den norra och södra entrén har bevarade, ursprungliga klinklås från 1700-talet.

Utblick över kyrkorummet från orgelläktaren i väster.

Huvudingången i väster har dubbla portar och ett spröjsat överljus. Portalomfattningen är rusticerad och slätputsad, avfärgad i en varmt gul kulör. Den avslutas upptill av ett putsat och plåttäckigt listverk. Ovanför portalomfattningen finns en svartmålad minnestavla med förgylld text; GUDI TILL ÅRA, OCH HANS FÖRSAMLING TIL SJÄLA GAGN. BYGGDES DETTA HERRANS HUS ÅR 1834. CARL XIV JOHAN REGERADE RIKET. GRÅ:DELAGARDELÄNET. DOCT:W:FAXE: STIFTET. DOCT:S:J:COLLIN: PASTOR BEVARA DIN FO NÄR DU GÅR TILL GUDS HUS, OCH KOM TILL ATT HÖRA; PB. Sista raden av tavlan är dold från marken av portalomfattningens plåttäckning. Tröskelstenen av gråsten har texten LARS DUFVA 1834 inhuggen.

Ingångarna i södra och norra korsarmarna har samma utformning med rusticerad, slätputsad omfattning i gul kulör. Över rusticeringen finns lunettfönster för ljusinsläpp till läktarna. På nordportalens tröskel finns en inskription med årtalet 1834.

Interiör

Vapenhuset i torets bottenvåning har slätputsade och vitkalkade väggar, golv belagt med kvadratiske kalkstensskivor och tak av ljusbetsad furupanel. Längs norra och södra väggarna löper trappor med balustrer av ljusbetsad furu. Norra

och södra väggarna har vardera ett fönster i rundbågiga muröppningar. Ytterporten ryms i en rundbågig muröppning i väster. Porten mot kyrkorummet i öster har dubbla dörrblad av mörkbetsat trä, profilerade sidostycken och ett spröjsat överljus. I vapenhuset finns flera minnestavlor uppsatta som berättar om lokala händelser och kyrkoreoveringar.

Ett smalt vindfång, där det välvda taket är målat med kassettmotiv i trompe l'oeil, illusionsmåleri, leder till kyrkorummet. Äldre dubbla dörrar finns mot kyrkorummet, klädda med rödmålad, liggande profilhyvlat panel. I tympanonfältet är *Soli Deo Gloria* skrivet i en väggmålning. Ingången till kyrkorummet är belägen under västra läktaren. På ömse sidor om entrén är träpelare marmorerade i röd-bruna kulörer. I norr och söder har läktaren underbyggnader som rymmer pentry, RWC och samtalsrum. Väggarna har bröstningspanel med fyllningar i grå och beigea toner och stående, vitmålad panel i det övre väggfältet. De övre delarna och hömen av underbyggnadernas väggar är glasade. Läktaren hålls uppe av kraftiga marmorerade pelare med enkla kapitäl. Taket är klätt med handhyvlade och oljemålade brädor i grå kulör.

Golvet i hela kyrkan är lagt med kalkstensplattor i, huvudsakligen, rödbrun kulör. Väggarna är slätputsade och vitmålade. Ett profilerat och marmorerat listverk i trä, bestående av bland annat hålkäl, tandfris och rundstav, skiljer väggfälten från det höga och vida trätunnvalv som täcker hela kyrkorummet. Valvet utgörs av kilsågade och handhyvlade brädor som spikats mot taklaget. I öster är taket brutet och försett med en grisaillemålning med det allseende ögat i en triangel som centralt motiv, omgivet av änglar och putti.

Långhuset har två sammanhängande bänkkvarter vilka är slutna mot mittgången men öppna mot sidogångar längs ytterväggarna. Bänkkvarteren går dikt an det upphöjda korgolvet i öster. Mot mittgången har bänkdörrar blått ramverk och luckor samt överliggare marmorerade i grå kulörer. Gavelstyckena mot ytterväggarna är blåmålade och bänkarna inne i kvarteren är målade i en varm och dov röd kulör.

Koret i öster är inkomporerat i långhuset men upphöjt två steg från kyrkans övriga golv. Det centrala motivet är en klassicistisk altarpåställning med kolonner, pilastrar och entablement i grå och dovt rosa kulörer och förgyllda detaljer i listverk och kapitäl. Altartavlan är en oljemålning föreställande Kristus och två av lärjungarna i Emmaus. En halvmåneformad altarring avgränsar altaret från övriga koret. På ömse sidor om altarpåställningen är stora rundbågiga fönster likt kyrkans övriga men

Orgelläktaren i långhusets västra del. Orgelfasaden ritades 1859 och ritningen är signerad J.E. Söderlund. De ljusa och panelklädda, delvis glasade underbyggnaderna till läktaren tillkom under 2000-talet.

under 1900-talet försedda med glasmålningar. Norr om altaruppsatsen är den fristående snidade predikstolen placerad. I korets södra del finns bland annat dopfunt och ljushållare. På ömse sidor om altaruppsatsen finns dolda dörrar till S:t Petri kapell som ryms i den före detta sakristian. I kapellet är golvet belagt med rött tegel i fiskbensmönster, väggarna är slätputsade och vitmålade och taket utgörs av bjälklaget och golvet till vindsvåningen. Bjälkar och brädor är mörkbetsade och brädorna är tillkomna vid samma tid som kapellet. I öster, i kyrkans ursprungliga absid, finns ett altare murat i tegel med altarskiwa av kalksten. I murlivet finns bevarade nischer söder och norr om altaret och en nisch med bevarad jämbeslagen lucka intill den norra dörren mot kyrkorummet. Den tidigare uppgången till altarpredikstolen har satts igen och utgör nu en putsad nisch med en väggmålning med Kristusmotiv samt series pastorum. Kapellet har lösa stolar ordnade i två kvarter. Bland föremålen i rummet finns ett äldre rökelsekar och en ikonbild.

Vid sidorna av koret är korsarmarna belägna, inredda med läktare och läktarunderbyggnader. Den norra läktarbarriären är äldre än utbyggnaden, återanvänd från den äldre kyrkan. Över en sockel med textfält finns spegelfyllningar med oljemålningar

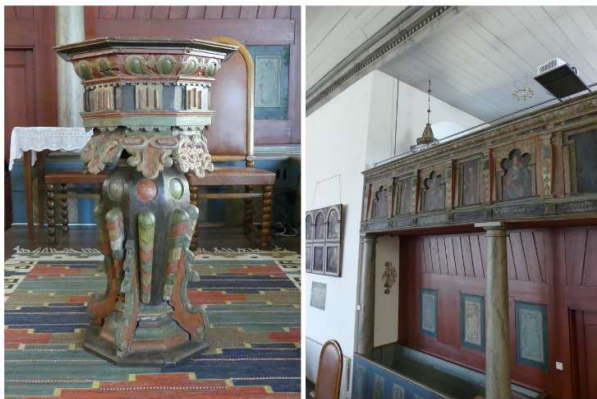
åtskilda av snidade och polykromt bemålade pilastrar. Över detta avslutas läktarbarriären av ett snidat och polykromt bemalat listverk. Båda läktarna hålls uppe av marmorade pelare och framför underbyggnaderna finns bänkinredning, sannolikt från 1700-talet, bevarad. Över läktarna i öster är pelare målade på väggen för att skapa symmetri. Bänkinredningarna har grisaillemålningar i fyllningarna. Underbyggnadernas väggar är av träpanel i en mörkt rödbrun kulör med återanvända delar från den tidigare bänkinredningen. Den södra läktaren är välbevarad med sluttande golv och mycket enkla sittbänkar. På den norra läktaren finns liggande textilförvaring och många av äldre kyrkdliga föremål samt föremål av lokalhistoriskt intresse.

Orgelläktaren i väster vilar på marmorade pelare. Läktarbarriären skjuter i mitten ut över mittgången med insvängda sidopartier. Barriärens mittparti är uppbyggd av spetsbågar kring ett centralt förgyllt kors och sidopartierna dekorerar av marmorade rundbågefält. Längs med sockel och överliggare är förgyllda detaljer.

Kyrkans torn med klockvind samt vinden över kyrkorum och korsarmar nås via trapporna i vapenhuset. Från tornets första våningsplan finns ingången till orgelläktaren i en svagt stickbågig muröppning. Dörren är ålderdomlig, sannolikt senmedeltida, av stående plankor som hålls samman av narar och smidda bandgångjärn. Våningsplanets väggar är slätputsade och vitkalkade undantaget den västra väggen som, liksom innertaket, är klädd med furupanel. Den panelklädda väggen döljer bland annat trappan upp i tornet. Tornets tredje våning har tunt putsade och vitmålade väggar där murverket delvis är synligt. Taket utgörs av nästa vånings bjälklag och golvbrädor. Här förvaras bland annat predikstolen som ursprungligen hörde samman med altaruppsättningen. Fjärde våningen rymmer klockbock med två malmklockor. En inskription med året 1869 finns på klockbocken. Murarnas puts är tunnare och flera av murverkets grästenar är synliga. Från taket hänger en äldre klockanordning med en liten malmklocka. Upphängningen visar spår av rödtjär. Ovanför klockvåningen ligger vinden med en lucka upp i lanterninen. I lanterninen är äldre spåntäckning bevarad vilket vittnar om att lanterninen ursprungligen kan ha varit en mer öppen konstruktion.

Långhusvinden nås via en smal, rundbågig öppning i östra tornväggen. Den inre dörren till vinden satt i ingången till det numera rivna långhuset. Dörtbladet är kraftigt men smalt, bestående av stående plankor som hålls ihop av bandgångjärn av vilka det övre har ett inhugget mönster av romber. Det nedre gångjärnet har flyttats vilket kan indikera att det är utbytt. Ett äldre lås är bevarat på dörrens insida.

Kyrkans dopfunt är från 1600-talet. Det tillhörande baldakintaket är placerat på norra läktaren. Bilden till höger visar norra läktaren vars läktarbarriär rens när korsarmen byggdes 1701 men återanvändes. Det ursprungliga måleriet ligger fram under 1920-talet, efter att ha varit övermålat med marmorerad. Läktarunderbyggnaden tillkom 1958 efter ritning av Erik Lundberg. Delar av den äldre bänkinredningen återanvändes i de nya väggarna.

Utsidan av dörren är beslagen med plåt som nitats fast och även hålls fast av horisontellt fastnitade plåtband. Taklaget består av bildade furubjälkar. Över långhuset och korsarmarna är takstolarna uppbyggda av sparrar och två nivåer hanbjälkar. I takstolen, mitt över det underliggande valvet, är kungstolpar fogade i hanbanden. Den nedre delen av takstolarna är inte besiktningsbar eftersom valvet är isolerat. Vinden över kor och absid är inte besiktningsbar.

Inredning och inventarier

Kyrkans altarpuppssats är av trä, målad i vitt med förgyllda detaljer. Altarpuppssatsen byggdes ursprungligen som altarpredikstol i samband med att det nya långhuset byggdes på 1830-talet. Uppbyggnaden är klassicistisk med kolonner och pilastrar som bär upp ett horisontellt och kraftigt profilerat övre listverk. 1940 ersattes predikstolen med en oljemålning av Olle Hjortzberg. Den nedmonterade predikstolen från 1835 förvaras i kyrkans torn. Altaret är av trä. Fronten, som är dekorerad med snidade rundbågemotiv, kan vara återanvänd från en äldre inventarie, eventuellt det altare som ingått i en altarpuppssats vars bildtavlor idag är placerade på kyrkans

norra vägg. Altarringen har knäfall och överdiggare klädda med sammetstyg i gul-brun kulör samt en balustrad med vitmålad, figursågade dockor. Det är möjligt att altarringen är samtida med altarpuppssatsen från 1835.

Predikstolen är rikt snidad av ek i renässansstil, tillverkad år 1593. Den tidigare bemålningen är borttagen. Predikstolen var tidigare placerad mot långhusets norra vägg. Foten och trappan är tillverkade i samband med att predikstolen fick sin nuvarande placering i koret 1938. Foten är åttkantig med ett utkragande listverk i botten. Ett bildfält med akantusmotiv utgör den nedre delen av predikstolskorgen. På detta finns rundbågefält med snidade, tredimensionella motiv, delvis åtskilda av kolonner med änglar och festonger. Korgen avslutas upptill av ett textband som anger att den är restaurerad år 1900.

Dopfunten är ett rikt snidat arbete i ek med polykrom bemålning, daterad till 1600-tal. Funten har en åttkantig fot och cuppa och ett balusterformat skaft. Det tillhörande baldakintaket förvaras på kyrkans norra läktare. Taket har ett brätte med profilerat listverk ovan och ett spetsigt avslut. Det bär spår av polykrom bemålning i brun, grön, röd med flera färger. Undertill är taket vitmålat med spår av kassettmålning och i mitten en upphöjd cirkel där en nedpendlande duva sannolikt hängt.

Bänkinredningen i långhuset består av två sammanhållna kvarter med slutna bänkar mot mittgången och öppna bänkar mot sidogångarna. Dessa kan partiellt vara bevarade från 1830-talet även om de byggts om vid senare tillfälle. Bänkdörrarna har blåmålad ramverk och marmorerade speglar och överdiggare. Invändigt är bänkarna rödmålade. I korsarmarna finns några få delar av bänkinredningen kvar från 1700-talet. Bänkar på läktarna är av gängse, mycket enkel utformning med i stort sett enbart en sittbräda och en ryggbräda. Bänkarna är handhyvlade och målade med grå oljefärg. Dessa bänkar kan härröra från sent 1700-tal.

Kyrkans orgel är från 1960, med återanvända pipverk från 1862 och 1909. Den är tillverkad av Mårtensson orgelfabrik i Lund, med 36 stämmor fördelade på tre manualer och pedal. Orgelfasaden är från 1859, tillverkad enligt ritning av J E Söderlund. Orgeln har ett kompletterande spelbord i koret. Orgelfasaden har en arkitektonisk uppbyggnad i klassicerande stil. Botten- och sidopartierna är gråmålade och uppbyggda med ramverk och fyllningar. Ovanpå detta är ett förgyllt listverk med sju horisontella fält med orgelpipor, åtskilda av pilastrar i olika detaljeringsgrad men genomgående marmorerade i olika rosa toner. På var sida spelbordet finns vimpergäld. Orgelfasadens mittparti kröns av en frontespis med ytterligare orgelpipor och förgyllda detaljer.

Kyrkan har tre gjutna **klockor** av malm. Storklockan är från 1797 då den blev omgjuten i Jönköping. Mellanklockan är från 1776, gjuten hos Maria Wetterholtz i Malmö. En lillklocka som sannolikt varit placerad i takryttaren ovan norra korsarmen är gjuten 1725.

Kyrkogård

Från 1600-talets slut finns uppgifter om att kyrkogårdsmuren som åtminstone delvis var gjord av trä hade bränts upp i samband med stridigheter år 1678. Muren reparerades och fick nytt tak av ekspån på 1680-talet. Ett benhus på kyrkogårdens sydöstra del uppfördes 1693 för förvaring av de dödas ben ”... *som allest liggja på kiörchiogården förspridda, och esomoftast utbbäras av hundar, eller och kunna snart komma iblandt hää, som der på kiörchiogården bärgas*”. Citatet ger oss en bild av den oordnade kyrkogården, där benen efter tidigare gravsatta kom fram vid ny gravsättning. Vi får också veta att hundar sprang lösa på området och att höet togs omhand. Det är möjligt att benhuset murades om 1782. Under 1700-talet täcktes stigluckorna, ingångarna till kyrkogården med taktegel och/eller ekspån som rödtjärades.

Kyrkogården, med kyrkan mitt på den västra delen, ligger på en flack yta med den historiska kopplingen till prästgården bibehållen direkt väster om huvudentrén. Det flacka läget förstärks av att träden, i synnerhet på norra sidan av kyrkogården är relativt unga och sparsamt utplacerade. Kyrkogården har utvidgats flera gånger i samtliga väderstreck och den dominerande karaktären är grusade gravplatser med stenramar och grusade gångar. De senast anlagda delarna i söder har en grönare grundstruktur med rygghäckar. På 1970-talet anlades ytterligare en begravningsplats på motsatt sida Drivån. Ett stort antal äldre gravhållar av stort kulturhistoriskt värde är monterade mot kyrkans fasader.

Kyrkogårdens norra och västra sida begränsas av en cementfogad mur av natursten med kraftiga stenskvor på, sannolikt murad på 1940-talet. Flera äldre gravvårdar är inmurade i muren. I öster övergår muren i en lägre skalmur av natursten. Längs södra gränsen är en stödmur som tar upp en relativt stor höjdskillnad mot utanför-liggande parkmark. Ovan stödmuren finns en rad knuthamlade lindar och en avenbokshäck.

Huvudentrén som utgörs av en svartmålad järngrind från 1940 är utförd i tre sektioner och sitter mitt för kyrkans västport i kraftiga murade och putsade grindstolpar. I norr finns ytterligare en grindförsedd entré med en gångväg som ansluter till norra korsarmens port. Dubbla grindblad i järn sitter fästa i fyrkantiga, huggna stenstolpar med indragna flackt pyramidformade avslut. I öster finns en svartmålad

dubbelgrind i järn. På ömse sidor om grinden finns två enkelgrindar. Grindarna är utförda i rak och enkel form likande det norra grindpartiet.

Byggnader på kyrkogården

På kyrkogårdens sydvästra del, längsmed muren, uppfördes på 1930-talet ett **bårhus** med slätputsade, vitmålade fasader enligt ritningar av arkitekt Eiler Græbe. Entrén är på byggnadens norra gavel och utgörs av en pardörr i ek med en omfattning av mörkbrunt tegel. Portomfattningen kröns av en avtäckning i koppar. Fasaden pryds även av kvadratiska öppningar tillsammans med två belysningsarmaturer och ett kors. Byggnaden har ett sadeltak täckt med lertegel.

Strax söder om bårhuset ligger en **ekonomibyggnad** med personal- och förrådsutrymmen samt toalett för besökare. Byggnaden har en vitmålad tegelfasad och en slätputsad gråmålad låg sockel, fönster och dörrar i brunmålat trä vetter mot kyrkogården. Den västra fasaden ligger i liv med kyrkogårdsmuren och har ett fåtal ljusinsläpp i form av glasbetong. Byggnaden är sekundärt förlängd åt söder under 1970-talet med kontorsutrymme och på gaveln finns en uteplats för personalen.

Karaktärisering

Platsen för kyrkan och sockencentrats äldsta delar har lång kontinuitet och präglas än idag av glesare och mer småskalig bebyggelse än den västra delen av Osby som växte fram i samband med järnvägens etablering under 1800-talet.

Osby kyrka karaktäriseras av etappvisa förändringar under historiens lopp; i grunden en medeltida kyrkobyggnad enligt romanskt ideal, tillbyggd med korsarmar för att möta befolkningsökningen under 1700-talet. Det medeltida långhuset revs och ersattes av ett nytt långhus samt västtom med lanternin på 1830-talet. Härifrån bevarar kyrkan sin exteriöra karaktär. Osby kyrka kan ses som en representant för en generell kyrkobyggnadsperiod som präglar flera sockenkyrkor i norra Skåne och Blekinge där den nyklassiska arkitekturstilen är förhärskande, och där altarpredikstolarna var ett vanligt inslag.

Både exteriört och interiört präglas byggnaden av nyklassicismens ideal men snarare än en stilren klassicism har kyrkans olika byggnadsetapper på ett resursekoniskt vis inordnats i den klassiska kostymen. Det nya långhuset är ett av tidsperiodens största i stiftet, eftersom socknen befolkningsmässigt var stor. Den vita putsen och de stora, rundbågiga fönstren håller samman exteriören trots byggnadsdelarnas olika ålder. Tornet med sin typiska klassiska lanternin, och ljudluckorna som målats för att ge intryck av fönster är fina exempel på en provinsial tolkning av tidens ideal.

De interiöra nyklassiska stildragen i kyrkan är det enskeppiga långhuset med inkomporterat kor, och sakristia symmetriskt placerad i korets förlängning. I Osby blev det naturligt att återanvända det befintliga medeltida koret med absid som sakristia. Läktare i de symmetriska korsarmarna, liksom läktaren i väster med sin ståtliga och påkostade orgelfasad är ytterligare typiska stiluttryck. Ett mer lokalt uttryck, är altarpupsatsen som ursprungligen byggdes som altarpredikstol i likhet med de närbelägna Loshults och Glimåkra kyrkor. I Osby har predikstolen i uppsatsen ersatts med en oljemålning och kyrkans äldre predikstol har återfått sin funktion – om än på ny plats i korets norra del.

Äldre byggnadssnickerier har återanvänts trots de intensiva ombyggnationer kyrkan genomgått. Exempel på detta är norra läktarens barriär som till 1920-talet var målad i en marmorering i grågrön färgskala. Under 1920-talet togs det äldre, polykroma måleriet fram igen och ger idag kyrkan en egen prägel. Till denna period hör även kyrkans dopfunt med baldakintak samt predikstolen som vilken däremot gjorts trären. I klockvåningen är klockbock och klocka, sannolikt från 1700-talets takryttare över norra korsarmen, bevarade vilket är ovanligt.

Interiört har kyrkan också en modern karaktär som tillkommit från mitten av 1900-talet fram till idag. Ombyggnaden av sakristian till St Petri kapell kan ses i ljuset av inomkyrkliga rörelser under 1900-talet där ett nyuppväckt intresse för fornkyrkan gjorde att kapellet utformades jämförelsevis asketiskt och med attribut som murat altare, rökelsekar och ikoner. Under 1960-talet fick församlingens administrativa verksamhet ta större plats i de utrymmen som inrymdes i norra och södra läktarunderbyggnaderna. Utformningen anknyter starkt till kyrkans egen historia där äldre bänkinredning både bevarades och återanvändes i nya konstruktioner. Under 2000-talet ser vi förändringar motiverade utifrån en ökad social aktivitet i kyrkorummet utöver gudstjänster. Altarunderbyggnader i väster rymmer samtalsrum och RWC, och på sidan av dessa även en bamhöma.

Att tänka på

- Koret och absiden är de delar som återstår av den medeltida byggnaden. Dötrén mellan tornrum och långhusvind är troligtvis senmedeltida och flyttad från det långhus som revs kring 1830.
- Läktaren från den äldre kyrkan återmonterades i norra korsarmen: det är oklart om det enbart var läktarfronten eller även delar av stommen.
- Delar av bänkinredningen, framför altarunderbyggnaderna i norr och söder, kan härstamma från 1700-talet. Även de enklare bänkarna ovan läktarna är sannolikt av hög ålder.
- Den lilla malmklockan i klockvåningen, hänger sannolikt i sin ursprungliga rödtjärade upphängning som kan härstamma från takryttaren som suttit över norra korsarmen.
- Osby kyrka bär spår från flera tidsperioder interiört. Dessa vittnar om förändringar i samhället som befolkningstillväxt, nya teologiska idéer och nya estetiska ideal. Var rädd om dessa spår så att ny forskning av efterkommande generationer möjliggörs. Planera eventuella förändringar långsiktigt och eftersträva funktionalitet för att minimera ingreppen i kyrkorummet.
- Snickerier, dörrpartier, läktarbänkar med flera träföremål bär spår av äldre hantverksteknik vilket bidrar till upplevelsen av kyrkans autenticitet.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt *Kulturminnslagen 4 kap.*

Kyrkan ligger inom formlämningsområde för Osby bytomt enligt karta från 1780–81. Området har formlämningsnummer Osby 92:1 och skyddas enligt *Kulturminnslagen 2 kap.*

Källor

Underhållsplan för Osby kyrka, Wikerstål arkitekter AB, 2010

Vård- och underhållsplan för Osby kyrkogård, R 2017:16, Regionmuseet i Skåne, 2017

Svenskt ortnamnslexikon, Språk- och folkminnesinstitutet, 2003

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Lunds stifts orgelinventering, 2020.

Internet

Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök:
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Lantmäteriets söktjänst Historiska kartor: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor/search.html>

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2020-05-07

Fälthinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Kerstin Börjesson

Färdigställt: 2020-05-18

